

המבשר תורני

עו"ד פרשת שלח
כ"ד בסיוון תשפ"א • גליון 653

שם משמעון

עשרים שנים להסתלקותו לשמי רום של
מרן הגאון רבי ברוך שמעון
שניאורסון זצוק"ל

ראש ישיבת 'כוכב מיעקב' - טשעבין'

יריעה מיוחדת ובמרכזה שיחה נרגשת ועתירת גילויים עם תלמידו הקרוב
ונכדו אודות הנהגתו בקודש, דבקתו בחותנו הגדול הגאון משטעבין זי"ע
והסתופפותו בצל גדולי עולם

איזוהי דרך ישרה

עשור להסתלקות מרן הגאון
רבי מיכל יהודה לפקוביץ
זצוק"ל: שיחה נדירה
ובלעדית בעניני חינוך הבנים
לאהבת התורה, כפי שמסר
בשעתו ל'המבשר', ושלל
פנינים ואמרי קודש

קרבנות הכפרה

הפעם היחידה בה מופיעה
בתוה"ק החלוקה בין רמ"ח
מצוות עשה לבין שס"ה
מצוות לא תעשה, לעומת
הפעמים הרבות שכן מופיעים
הדברים לאורך ולעומק תורה
שבעל פה

דמי פדיון | מעשה נורא מימי השר הצדיק רבי שמשון ורטהיימר זצ"ל

- ❖ **ויבוא עד חברון:** האם גדולי ישראל העניקו יחס עודף להיטמן בערי הקודש יותר מירושלים (טו)
- ❖ **ראשית עריסותיכם תרימו:** שיעור הפרשת חלה במשנת המקובלים חכמי תורת הנסתר (ג)
- ❖ **עלה נעלה וירשנו:** הלקח שהפיק כ"ק מרן ה'פני מנחם' זצוק"ל לכל יחיד בעבודתו את קונו (ט)

שלח
לך?

ועשו להם ציצית

לראות את הזולת: לעזור לו; ללמוד ממנו

לאהוב יהודי, כל יהודי, זוהי חובה גמורה המוטלת על יהודי במצוות-עשה דאורייתא. אך בעוד שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" הינה כוללנית ומקיפה – את כל אשר בשם ישראל יכונה; בעוד מצווה זו ענינה אהבה-שלב, (כשכמובן שעליה לעמוד במבחן המעשים והפעולות הנגזרות ומתחייבות מכך), ובעוד שזו אין לה יעוד של השגת מטרה או תוצאה מסוימת; האהבה עצמה היא תכלית המצווה – באה החסידות וחדשה את ענין ה'חברותא' החסידית.

שלבד ובנוסף לקיום מצוות אהבת-ישראל, יתאחדו ויתדבקו אחים-לדעה כחטיבה אחת, כשבה יושם דגש מיוחד על הערת והשרשרת האהבה – בין בני החבורה. ושזו, האהבה, תתבטא ותתקיים בצורה מעשית וניכרת-לעין, ב'חיים'; לא רק כתוצאה-דממילא, לעת צורך ומצוא, אלא בכוונת-מכוון, בדרך של 'לכתחילה' וכחלק מובנה בצורת ה'מצוה': יהיו בני החבורה מאורגנים יחד, יחיו ויפעלו יחדיו, יפגשו מעת לעת, יתפללו וילמדו במקום מיוחד ומאחד, יסבו כאחד לסעודות-רעים ושבת-אחים. ועוד זאת, של'חברותא' החסידית' יש גם יעד ומטרה, לבד עצם האחוה והרעות – בכך תשובו ו'תשודרג' עבודת-ה' של בני החבורה, כפרטים וכחבורה, ואף יגיעו למקומות שלא היו מגיעים כבודדים, כשגם בעצם העבודה-ביחד ימלאו רצון וחפץ ה'.

כבר בדברי חז"ל מצינו את הצורך והתועלת ב'חבורה' להצלחת לימוד התורה: "אין התורה נקנית אלא בחבורה" (ברכות סג, ב). וראה עוד תענית ז, א). כך גם הורו ועוררו על בחירת וייחוד חברים מיוחדים: "קנה לך חבר" (אבות א, ו); "או חברא כחברי דאיוב או מיתותא" (בבא-בטרא טז, ב). וראה עוד תענית כג, א). וכשלבדבריי רבינו יונה (פירוש לאבות ב, יב), דבר זה עשוי לשמש אמצעי גם לקנין אהבת-ישראל כמצוותה. כיוון ש"הוא נקל לעשותו – להיותו חבר טוב בלי לב-ולב לאיש אחד, לאשר ליבו חפץ, ולהרגיל עצמו שתהא רוח אחת נוחה הימנו – על כן יבוא באהבה עם כל הבריות".

אך גם על ברכת ה'חבורה' לעבודת-ה' בכללותה כבר מצינו – כמו בכל חידושיה של החסידות – מקורות קדומים. שכן כותב רבינו יונה (בסוף 'אגרת התשובה'): "דרך ישרה שיבור לו האדם ליראת-שמים – לקנות לו חבר אחד או שניים או שלושה, לדבר עמהם תמיד בדברי יראת-שמים. ואם יחטא אחד מן החברים או יפשעו במצווה מן המצוות, יוכיחוהו חבריו על הדבר, וזה דרך הצלחה לתשובה ומעשים-טובים, ודבר אהוב וחביב לשמים, שנאמר: 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו'".

וכך כותב השל"ה הק' (שער האותיות, ערך 'חבר טוב'): "כשיש לאדם חבר טוב שמתחברים ביחד בשביל התורה והמעשים, והם באמונה זה לזה בלב שלם לעבודת השי"ת – אשריהם מה טוב חלקיהם. כי אז כל אחד יסייע לחבירו בהתעוררותו. ויעשו קביעות בכל יום – נוסף על לימודם יקבעו שעה אחת שיפשטו במעשיהם וידברו מהתעוררות תשובה ותיקון מעשיהם.

באה החסידות ושמה את ענין החברותא בתשתית משנתה ועבודתה. ב'אהבת-שלום' (פ' קורח) כתוב: "העיקר ושורש הכל לאיש המשכיל הוא דיבוק חברים ואסיפתם והתקשרותם באמת-לאמיתו זה לזה". הרה"ק רבי צבי-הירש מזידיטשוב זי"ע כותב באיגרת: "אחי, תראו שיהיה ביניכם אהבת-אחים ממש, אהבת החברים החפצים לעשות רצון אביהם שבשמים באמת, ותעשו אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם... אשר על-זה ממש סובב-הולך כל דרכי החסידות והעבודה שלב. וזולת אחדות החברים אין שום עבודת אמת בעולם... וזהו יתד ופינה חזקה לתורה ולתשובה ומעש'ט וכל המדות-טובות אשר עליו סובב-הולך כל החסידות". והרה"ק ה'בית-אהרן' מקרלין זי"ע כתב, כי המבחן לחסידות הוא אהבת-חברים.

לבד המעלות הסגוליות שבחיי אחדות ועבודת צוותא, הרי שלהן תועלות מאוד מעשיות לעבודת-ד'. החברים הנאמנים "יאירו עיניו במה שהוא עיוור בו, ויוכיחוהו באהבתם. ונמצא מצילים אותו מכל רע. כי מה שאין האדם יכול לראות, לפי שאינו רואה חובה לעצמו, הם יראו ויבינו ויזהירוהו – ונשמר" (מסילת-ישרים, סופ"ג). וזאת, חוץ עצה הטובה אשר יוכל לקבל מחבירו שהוא דרך ה'"(צעטיל-קטן' מהרה"ק הר"א מליז'ענסק זי"ע). עוד זאת, "כי יראה עבודת חבריו וגודל תבערת יקוד-לבבם והתלהבותם לעבודת הבורא ב"ה, ועי"ז ילמד לעשות גם הוא כמותם ויכיר עוונותיו וישוב בתשובה שלימה" (מאור-ושמש, פ' תצא). "וכמו ששאלו לחכם אחד; מה מעשיך? אמר להם: צאו וראו בחבירי" (עבודת-ישראל, אבות ב, ט)

דבר זה – כתוב ב'תפארת-שלמה' (לחג הסוכות) – רמוז במקרא קודש שבסוף פרשת השבוע: "מעלת דיבוק החברים להיות אחווים וקשורים יחד באחוה ורעות, כי לא כל העיתים שווים להיות סמוך ונראה אצל הצדיק הרב המורה. לכן התקנה לזה – להיות כל איש רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, כמו שאומרים: 'יעשו כולם אגודה אחת' כו'. ומצינו בגמרא לענין עירוב פעמים שחבירו עדיף אצלו מרביה. ובדרך הזה פירשנו בפרשת ציצת: 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית' – לשון הסתכלות זה בזה, וכל אחד יהיה בבחינת מקבל מחבירו בתורה ויר"ש, כמו שנאמר: 'ומקבלין דין מן דין'.

"ובזה פירשנו מאמר הירושלמי – 'בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כו', הווי מכתפי אהדדי'. פירוש, לא ראינו שינה וחסרון השתנות כל אחד ואחד אצל חבירו. רק כשהיה ח"ו אחד נופל בדעתו והולך במרידות על מיעוט השגה בעבודת הבורא או שום דאגת עוה"ז, 'הוי מכתפי אהדדי' – כל אחד סומך על חבירו; כאשר שיחו וצרתו לפניו יגיד, הנה חבירו היה תומך בידו לתת לו עצה הנוגה לחזק ולאמץ לבבו להסיר תוגה מנפשו. וזה העיקר אהבת-חברים להיותם אגודה אחת".

דברי שיר

להבין משל ומליצה

י. העשיל

מסלות ושירים

כלל חובת האדם, על פי "מסילת ישרים"

פרק שניים ועשרים
בבאור מדת הענוה (חלק ב')

ענות המעשה, לחלקי ארבעה:

שפלות בדבור בהליכה ובכל תנועה

סבלת עלבון, כבוד הפל, בריחה מפבוד בצנועה

א רבעה חלקים. ענות המעשה נחלקים. אחר באור ענות המעשה
ב התנהגות בשפלות. ועלפונות סבלות. בריחה מפבוד ולכבד בהח
שבה

ג דרי השפלות. בכל תנועה הסתפלות. בדבור בהליכה ובחושבה

ד בור בנחת. שיחה משפחת. דברי כבוד ולא בזיון והעלבה

ה ליקה בפופה. ולא בקומה זקופה. כהולך לעסקיו צעידה קצובה

ו במקום גדולים. בל עולים. מקום בין השפלים, ישיבה

ז ילות שפלות. פסיני התבטלות. המקטין מתגדל בעולם הבא

ח שיבות בזיונות. וסבלת עלפונות. בענות בן בוטא בבא

ט הרת עוונות. בבלימה מנצחונות. כצאת השמש אהבה

י הא אדם כהלל. בענוה להתהלל. וכרבי אבהו ורבי אבא

כ בוד התרחקות. רבנות הסתלקות. מלאכה פשוטה חביבה

ל עולם הנזירות. מגדלות ושחרות. כנאוף אשה תנועה

מ וסר לקחים. מת קדם אחים. עבדות ולא שררה נחשבה

נ ושא הרבנות. משא גדול סבלנות. להתפס על ממשלתו בחובה

ס מכות כבוד. הקלים אבוד. למאס לברח באיבה

ע ל דעתו. ועל דעת קונו. מעבירו ומשפח דרך טובה

פ רסום הלולים. פסולים חלולים. להתבשש להתאנח בהכאבה

צ בור ויחידים. היות מכבדים. חלוק כבוד לכל בהטבה

ק דום שלומים. לכל העמים. כרבי יוחנן רוח נדבה

כ בי עקיבא. ותלמידיו כבוד עכבה. זה לזה באחוה

ש קט מנוחה. לבריות רוח נוחה. אשרי הזוכה למידת הענוה

ת נועות פעלות. תהלות מהללות. ברוח מכבוד וחלוק כבוד בהחבה

מבי מדרשא

שביבים ופנינים בענייני הפרשה
מלוקטים מספרי שו"ת והלכה • אהרן לזין

שיעור הפרשת חלה במשנת המקובלים חכמי תורת הנסתר

הוא רק כל שהוא, וכן ה'הלכה למעשה, ולכתחילה'.

על פי סוד

בספר ה'חרדים', לא הזכיר מי היו אותם 'קצת בני אדם' שרצו להפריש א' ממ"ח, כמו שלא מוזכר מאיזו סיבה חפצו לעשות כן. ברם, יש לשער כי הנהגתם זו נבעה מרבנו האר"י ז"ל שכתב ב'שער המצוות' פרשת שלח: "אין לסמוך על המקילין להפריש כל שהוא, אבל צריך להיזהר להפרישה כשיעור האמיתי ע"פ הסוד אחד ממ"ח חלקים".

ובספר "כף החיים", כשכתב על אפיית חלות בערב שבת ודיני הפרשת החלה (כף החיים, אור"ח, סימן רמב ס"ק כד) מביא את דברי האריז"ל: "ודע, כי אף על פי שבזמן הזה החלה נשרפת, עם כל זה אין ראוי לסמוך על דברי המקילין להפריש כל שהוא, אבל צריך ליזהר להפרישה כשיעור האמיתי על פי הסוד אחד ממ"ח חלקים. שער המצוות פרשת שלח לך ויעו"ש הסוד ... ונראה דאף מי שסומך על המקילין, לכל הפחות כשהאיש רוצה ליקח רשות מאשתו כדי לקיים מצות עשה של החלה יש להפריש אחד ממ"ח כדי לקיים המצוה בשלמות ע"פ הסוד שכתב האר"י ז"ל. וגם האשה יש לה לעשות כן לפחות באיזה ימים כגון בימים נוראים וכדומה, כדי לקיים המצוה בשלמות".

אך החיד"א ציין בהערותיו לשולחן ערוך ("ברכי יוסף", יורה דעה סימן שכב): "רבנו האר"י זצ"ל שער המצוות פרשת שלח, כתב דגם עתה דלשרפה אזלא, ידקדוק להוציא אחד ממ"ח לפי סודן של דברים. עש"ב. אבל לא ראיתי ולא שמעתי ששום חסיד בדורנו נהג כך".

ב'בן-איש-חי' מביא את הערת החיד"א שלא ראה ולא שמע שום חסיד נוהג כן, אך מעורר שטוב לעשות כן לכל הפחות פעם בשנה: "בזמן הזה דחלה לשריפה אזלא, אין לה שיעור ומפרישים דבר מועט, ברם רבנו האר"י זלה"ה סבירא ליה גם בזמן הזה ידקדוק להפריש אחד מן מ"ח, וכנזכר בשער טעמי המצוות שלח לך, יע"ש. וכתב רבנו חיד"א ז"ל ב'ברכי יוסף', שלא ראה ולא שמע שום חסיד נוהג בזה ע"ש. ובספרי הקטן 'מקבציאל' כתבתי, כיון דרבנו הגדול אמר כן, טוב שיעשה האדם פעם אחת בשנה כפי דברי רבנו האר"י ז"ל, ויעשה זאת האיש בעצמו לקיים פעם אחת הפרשת חלה בידו, ודבר בעתו מה טוב להוסיף זכות על זכויותיו קודם יו"כ". ("בן איש חי", שנה שנייה פרשת שמני - הלכות חלה סעיף ג).

ומבואר בדבריו שהאיש עצמו יפריש פעם בשנה שיעור זה, ולא האשה. ונראה שהטעם שכתב שיעשה כן 'האיש בעצמו', הוא משום דגם הוא ס"ל דדין זה הוא על פי הסוד דווקא, ועל כן אין לאשה עסק בזה, ואין טעם שתפריש היא אחד ממ"ח. אמנם לעיל הבאנו מ'כף החיים' שכתב שגם האשה תעשה כן לפעמים.

את העיסוק בנושא זה, נחתום בהכרעתו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך, (ב'מעדני ארץ', בסוף הספר "מנחת שלמה" חלק ב' סימן טז אות ג), וכך כתב: "ייתכן שבזמן הזה שהתרומה הולכת לאיבוד, חוץ משמן שראוי להדלקה, אין יכולים להפריש תרי ממאה רק מקובלים ויודעי ח"ן ולא סתם אנשים, וכן לעניין הפרשת חלה שיעור של אחד ממ"ח בזמן הזה".

וסוד ה' ל'ראי'.

צפת הקדומה והעתיקה, לפני יותר מ-400 שנים. הימים ימי ערבי פסחים, עמך בית ישראל טרודים ועסוקים בהכנות לחג הפסח הממשמש ובא. בינות לסמטאות המתפתלות מתפשט ניחוח קסום של המצות הטריות שזה עתה נילושו ונאפו לשם-מצת-מצוה, כותלי הבתים המקומרים הספוגים זה מכבר בהילת-קדומים שואפים לקרבם את ריח המצות והמצוות.

והנה נצפים קומץ יהודים יקרים, יראי ה', המתגודדים בקרן-זווית בפינת מאפיית המצות. בדחילו ורחימו לוקחים הם מצה אחת אחר השנייה, מצה, ועוד מצה, וכך סופרים ומונים את מספרם של המצות המוכנות - שלב הספירה מתבצע בדקדוק רב ובריכוז מוחלט, שחלילה לא תיפול טעות שתגרור לחוסר דיוק במספר המצות.

נעצור נא לרגע קט, ונשאל את עצמנו - לשם מה סופרים הם את המצות, ומה מטרת הספירה המדוקדקת? מהו המניע ההלכתי, ואיזו 'חומרה' עומדת בראש מעייניהם? תשובה: דיני הפרשת חלה. ליתר דיוק: חומרה בדיני הפרשת חלה ודקדוק במצוה זו על-פי תורת הנסתר... על מה, ולמה - בפרק שלפנינו...

שיעור הפרשת חלה

כפי הנודע, מהתורה אין שיעור לכמות ההפרשה הנדרשת בהרמת חתיכת החלה, ורק מדרבנן קבעו שיעור בזה. וכך כתב השולחן ערוך בתחילת הלכות חלה (יורה דעה, סימן שכב): "מצות עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן, שנאמר: ראשית עריסותיכם תרימו תרומה. וראשית זה אין לו שיעור מן התורה, אפילו הפריש כשעורה, פטר את העיסה ... ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה. והנחתום העושה למכור בשוק, מפריש אחד ממ"ח. ואם נטמאה העיסה בשוגג או באונס, אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח".

הרמ"א כתב (שם, בסוף הסימן) שבזמננו שאין נותנים החלה לכהן, שהרי כולנו טמאים וגם החלה טמאה ודינה לשרפה, מפרישים רק 'משהו' כפי עיקר הדין, ומכל מקום המנהג ליטול 'כזית'.

כעת, נשוב לחכמי צפת העתיקה באותם ימים של ערב פסח - וכפי המסופר בספר 'חרדים' (הקדמה למצוות התלויות בארץ ישראל): "פעם אחת, קרוב לפסח, ראינו קצת בני אדם מוניין המצות לאחר אפייה, כדי להפריש א' מארבעים ושמנונה. אמרנו להם 'הרי כל השנה מפרישין כל שהוא, מאי שנא השתא', ולא השיבו, כי לא ידעו ולא יבינו. והלכתי אני וחברי החכם הנעלה מעיין המתגבר ה' אליהו ששון ז"ל ושאלנו את פי אחד מגדולי הדור הרב רבי משה מ'טראני' ז"ל [= המב"ט א. ל.]. כדת מה לעשות בהפרשת חלה ואם יש איזה טעם לחלק בחלת פסח לחלת שאר ימות השנה, ואמר לנו שהרב הגדול רבי יעקב בי רב, שהיה רבן של כל חכמי צפת הורה הלכה למעשה כל שהוא לכתחילה, ואין חילוק בין פסח לכל ימות השנה".

נמצאנו למדים כי אנשי צפת שספרו את המצות - חפצו לדעת כמה יש בידם בשביל להפריש מצה אחת מכל ארבעים ושמנונה מצות, וכשיעור שקבעו חכמים להפריש מעיסה טמאה (והרי בזמננו כולנו טמאים). אך הוראת המב"ט והמהר"י בי רב הייתה ששיעור ההפרשה בזמננו

ביאורים וחידושים על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטנר שליט"א מח"ס שערי אהרן

ויאמר ה' אל משה לאמר (ט"ו ל"ז).

הטעם שנסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש, כתב רש"י לקמן בסוף פסוק מ"א וז"ל, ומיסודו של ר' משה הדרשן העתקתי, למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ע"ז, לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז [דהעובד ע"ז כופר בהקב"ה, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית, רש"י חולין ה', א'] וכן הוא אומר בעזרא [הכוונה לנחמיה ט', וזהו ע"פ דברי חז"ל סנהדרין צ"ג, ב', מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו] ועל הר סיני ירדת, ותתן לעמך תורה ומצות, ואת שבת קדשך הודעת להם [אין זה לשון הפסוק, ובדפוס ראשון הנוסח, ועל הר סיני ירדת, ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות וכו', ואת שבת קדשך הודעת להם, ומצות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך ע"כ, וכ"ה לשון הפסוק בנחמיה שם] ואף פרשת ציצית, לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי ע"כ (אמרי שפר, יוסף הלל).

ויש מפרשים למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית, לפי שבשעה שחילל מקושש את השבת, אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים, כתוב בתפילין למען תהי' תורת ה' בפני, וצויתם שלא לנשאם בשבת, ואילו היה זה נושאם, היה זה נזכר ולא חילל את השבת, אמר הקב"ה הריני קובע ומצוה להם מצוה אחת, שעל ידה יהיו נזכרין מן המצות כמו במצות תפילין, ותהיה נוהגת בשבת, וזהו היא מצות ציצית (ראשונים) וכתב האוה"ק דלפ"ז מדויק מש"כ כאן בפרשה זו "ויאמר" [משא"כ בכל התורה הוא אומר "וידבר"] כלומר היה כאן אמירה המסעדת את הלב במבוקשו, ועיין מש"כ בזה הגרש"ר הירש.

וכעין זה כתב במדרש לקח טוב, למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש, לפי שהיו אומרים לו למקושש, מפני מה חללת שבת, וכי לא שמעת, מחלליה מות יומת, אמר להם שמעתי ושכחתי, אמר לו הקב"ה למשה, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, לשון סימן לשון ציון, כדי שיהיו ישראל זוכרין את המצות, וכן הוא אומר, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'.

וכן כתב בפענח רזא, דלכן נסמכה פרשת ציצית לעושה בשגגה, משום דכתיב בה וראיתם וזכרתם, שמתוכה יזכור ולא ישגה, כאדם שעושה לו קשר לזכרון. ויש מפרשים דלכן נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית, לומר לך שהמתים חייבים בציצית (ספרי זוטא, ומובא בתוס' ב"ב ע"ד, א') בשם מדרש וכתבו שם התוס', דזה אתי אליבא דשמואל דאמר אין מצות בטלית לעתיד לבא, על כן צריך שיהא לו ציצית, דעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהו, ואם יסירו לו הציצית במותו, נמצא שלעתידי יעמוד בלא ציצית, עיי"ש עוד מש"כ בזה.

ברכת שמעון

יריעה מיוחדת ומרתקת על דמותו ותהלוכות חייו של ראש ישיבת "כוכב מיעקב - טשעבין"
מרון הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצוק"ל

בשיחה נרגשת ועתירת גילויים ל'המבשר', משרטטים קווים לדמותו הכבירה של ראש הישיבה זצוק"ל, תלמידו הקרוב **הגאון רבי יעקב וויינגרטן שליט"א** ר"מ בישיבה הגדולה "מאור עיניים", ובעל 'הסידור המפורש', ונכדו **הרה"ג רבי שלמה זלמן שניאורסון שליט"א** משפיע רוחני בישיבת טשעבין ובנו של ראש הישיבה הגאון רבי יוסף משה שניאורסון שליט"א וסופר "המבשר תורני" **הרב יעקב הייזלר**

מוגש לרגל מלאות עשרים שנים להסתלקותו לשמי רום - כ"ה סיון תשס"א

20 שנים
להסתלקותו

לשמו ולזכרו תאוות נפש. עיקר השראתו והשפעתו על תלמידי הישיבה היה ללא אומר ודברים. עצם נוכחותו הכבירה בינינו, השפיעה על ליבות הסובבים מושגים בלתי נתפסים של שקיעות והתמסרות מוחלטת לתורה, הבנת התורה וידעה בהיקף עצום. ראש הישיבה היה ספר מוסר חי לעיני בני הישיבה, עד היכן כוח התורה לעצב את דמותם של לומדיה. בכשרונותיו הייחודיים השקיע רה"י זצוק"ל כוחות על ללא לאות, להרחיב את אופק רוחם של תלמידי הישיבה. רבנו זצוק"ל שם על כך דגש מיוחד – **טשעבין'ער תלמיד לא יישאר בקטנות המוחין! הוא נלחם להעשיר את מושגיהם של הבחורים והוא הכניס לאווירת הישיבה רוח פסגות בלתי תואר, מהיכלו של חמיו מייסד הישיבה מרון הגה"ק מטשעבין זצוק"ל, ומבית מדרשו של מרון מהר"ם מלובלין זצוק"ל.** כשאני נכנסתי לישיבה – בקיץ תשמ"א, מתאר איש שיחנו בהתרגשות, החליט רה"י זצוק"ל להשקיע את כל כולו, שהבחורים יסיימו את המסכת הנלמדת בישיבה – מראשה עד תומה! כאב עמוק היה לו מכך שמתעסקים ב"דייד" ובסוגיות הישיבתיות בלבד, ומזניחים את חלק ידיעת התורה.

וכך, בכוחו הגדול, הכניס רה"י זצוק"ל לאוויר הישיבה, מין 'זרם-חשמל' של ידיעת התורה, בד בבד עם הבנת הסוגיות בעומק העיון והבהירות, כפי שמסר בשיעוריו הגאוניים. בני הישיבה מאותם ימים זוכרים בערגה את ה'מצב' שהצליח רבנו זצוק"ל להכניס בין כותלי הישיבה. את מבחני ה'מחט' שערכו רבים מתלמידי הישיבה על מסכתות רבות בש"ס! בתקופה זו, זכורני, והיה בחור אחד בן 18, שעמד במבחן על חידושי הגר"ח על הש"ס כולו!

כך גם תגמל את הבחורים שערכו חבורות על ה'דובב משרים' במלגות גבוהות במיוחד, כשהוא מכריז בהיכל הישיבה: "הלא ישיבתנו היא ישיבתו של **הטשעבין'ער רב זכרנו-לברכה**, הייתכן בישיבתו שלו עצמו להזניח אפילו במעט, את דברי תורתו וחידושי?

ה'ברייטקייט' ומושגי הדור העבר שרבנו הפיח בישיבה, אכן הניבו תוצאות מדהימות. בחור אחד ליקט במלאכת מחשבת את דברי האחרונים בכל הש"ס הדנים בדברי ה'חוות יאיר', וחבר ע"כ חיבור נפלא. כעין זה עשה בחור אחר על שו"ת 'חכם צבי'.

ישראל ה'דובב משרים' מטשעבין זיע"א, מי הוא אשר תלמידי הישיבה לדורותיהם, חבים לו את חייהם הרוחניים והגשמיים גם יחד.

שותקים הם אבני הבניין, דוממים ואינם מספרים, מנסים להמשיך את דרכו המופלאה של רבם – ראש הישיבה מרון הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצוק"ל, שמסר נפשו להסתיר את מפעלות חייו מעין הרואים.

לקראת מלאות עשרים שנים להסתלקותו של האדם הגדול בענקים, סרנו למעונו של תלמידו הקרוב וממעתקי שמועתו **הגאון רבי יעקב וויינגרטן שליט"א** ר"מ בישיבה הגדולה "מאור עיניים", שם נפגשנו אף עם נכדו של רבנו, הג"ר שלמה זלמן שניאורסון שליט"א, בנו של ראש הישיבה דטשעבין שליט"א ומרבני הישיבה, מהם ביקשנו לשמוע ולהתחקות קמעה אחר דרכיו ותהלוכות חייו הגדולים, של הרב'ה והסבא הגדול – ראש הישיבה זצוק"ל.

אש התורה מתלהטת ב"טשעבין"

זאת יש לדעת, פותח הגאון רבי יעקב שליט"א את שיחתו, כי קשה הוא עד מאוד לבטא ולהמחיש במילים את דמותו של ראש הישיבה זצוק"ל –

בין רחובותיה הצרים והמפותלים של שכונת "גבעת משה" בירושלים, מתנוססת לה לתפארה בנייניה הגדולים של הישיבה המפוארת, אשר שמה הולך לה לפניה לתפארת בעולם התורה והישיבות – ישיבת "כוכב מיעקב - טשעבין" המעטירה, בראשות ראש הישיבה הגה"צ רבי יוסף משה שניאורסון שליט"א ונשיא הישיבה הגה"צ רבי נחום שניאורסון שליט"א בהנהלתו הברוכה של בנו הגאון רבי יחיאל נתן שליט"א ותחת הדרכתם ופיקוחם של המשגיחים הגאונים רבי בנימין רימר ורבי שמואל דוד שניאורסון שליט"א.

בין כותלי הבניין הגדול הזה נתלבנו ברבות השנים מיליוני דפי גמ', בהיכל התורה הלזו עוצבה דמותם של פארי יושבי המזרח בעולם התורה וההלכה, השולחנות והספסלים הנושנים והנוסטלגיים, מזמרות ללא קול "שיעורים כלליים" וחידושי תורה, פרי חידושם של גדולי וגאוני תורה שכיהנו כרבני הישיבה לדורותיה.

אך נדמה, שאף הן – כותלי הישיבה וריהוטיה, מנסות להשלים את שליחותן הנאמנת של מי שייחדן לשמש את לומדי התורה, וכך הן עומדות דוממות ושקטות – חסרי רצון להעיד על מה שראו – מי הוא האיש אשר הפיח רוח חיים בנשימות אפה של הישיבה, מי הוא אותו זקן שהמשיך במסירות עילאית את מורשתו הגדולה של חמיו – מרון שר התורה גאון

דער ראש הישיבה, ברב השיח המיוחד.

מהיכן הכיר כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א?

הגרש"ז מוסיף לספר על קשר זה בין רבנו לכ"ק הרבי מליובאוויטש, כשהוא מפעם אחרת בסיפור מעניין המתפרסם כאן לראשונה:
האחרון שזכה להיכנס ל'יחידות' אצל הרבי זיע"א היה רבנו ראש הישיבה זצוק"ל.
היה זה בשנת תשמ"ח, רבנו היה באותם ימים בארה"ב ונכנס ל'יחידות' אצל הרבי. יחידות – שכאמור התבררה לאחמ"כ כאחרונה, ושהה בחדרו של הרבי כ-45 דקות ממושכות.

את תוכן השיחה באותה יחידות, רבנו זצוק"ל מילא לספר. אבל לימים, בימי חולשתו, גילה בפני אחי הגר"ח חיים יעקב שליט"א טפח אחד מאותה שיחה:

הרבי שאל אותי מיד בכניסתי לחדרו – כך רבנו – מיהו הגאון מבני ברק רבי חיים קנייבסקי.

התפלאתי. מניין התוודע הרבי למרן הגר"ח שליט"א?.

את תמיהתי השמעתי באוזניו, והוא השיב בזה"ל: "ראיתי את ספרו על הרמב"ם – 'קרית מלך', והוא מבהיל על הרעיון".

רבנו הבהיר לו שמרן הגר"ח שליט"א אינו מתעסק בהנהגת הציבור, כפי שהיה בימים ההם, והרבי הראה את מורת רוחו מכך. ומכאן גלשה השיחה לנושאים אחרים שאותם לא גילה רבנו.

קשר נפלא והדוק היה לו לרבנו ראש הישיבה זצוק"ל עם שאר בשרו, כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א, שהערכתו לרבנו הייתה מן הגדולות.

מעשה פלא המסופר במשפחה, מביא באוזנינו נכדו של רבנו ואיש שיחון, הגרש"ז שניאורסון שליט"א:

מדי שנה בימי חודש הרחמים והסליחות, נהג סבא – ראש הישיבה זצוק"ל לשלוח אגרת שלומים וברכת השנים לרבי זיע"א, ובחודש חשון היה מגיע לביתו של סבא כל שנה מכתב תשובה וברכה מארה"ב.

באחת השנים, בסופו של חודש אלול, נכנס אדמו"ר ראש הישיבה שליט"א לביתו של רבנו, ולתדהמתו הוא רואה את אביו רה"י עומד ובידו מכתב, והוא שרוי כולו בסערה בלתי רגילה.

אדמו"ר שליט"א נבהל, ושאל את אביו מה מכיל תוכן המכתב שכ"כ הסעיר את רוחו.

השנה, ענהו רה"י זצוק"ל, משום מה חשבתי להימנע לשלוח את אגרת השלום הקבועה לרבי מליובאוויטש. והנה, לתדהמתי הרבה, הגיע עכשיו מכתב ברכה מהרבי לקראת פרוס השנה.

זאת הפעם הראשונה שהמכתב הוקדם לחודש אלול! לא ידעתי, שאני זוכה לעמוד בקשרי ידידות עם בעל 'תפיסת מחשבות' – סיים רבנו.

בימים האלו בהם הפיח רבנו רוח חיה באופנים, והניע את כל תלמידי הישיבה להתרומם לגבהים, החלטתי אף אני להוציא חיבור על הסליחות, כשאני זוכה לעידודו וסיועו הנמרץ של רבנו זצוק"ל.

באחת השנים, כשעליתי להקביל את פניו בחוה"מ פסח, אמר

[כמדומני, מוסיף רבי יעקב, שהוצאות הוצאה לאור נטלה הישיבה על עצמה]. על שולחנות הישיבה הסתובב חיבור נפלא על חג השבועות, בדרוש ובאגדה, בלומדות ובהלכה – פרי עמלו של אחד מתלמידי הישיבה.

דמותו של רה"י זצוק"ל, גדלותו הכבירה בתורה ורוחב דעתו, הביאו את טשעבין ללהט מתהפכת של עמל ואש התורה. רה"י זצוק"ל ברוחו הגדולה, הצליח לעשות מהישיבה מגנט רב עוצמה של בעלי כישרונות ומתמידים שהידפקו על דלתות הישיבה בכדי לדלות מתורתו הגדולה של רבנו, רביהם מהם, מכוחו של רבנו, מפארים היום את הדור בתורתם.

סיפור של הסליחות המפורש

על מפעל חייו של איש שיחון הגאון רבי יעקב וויינגרטן שליט"א אין צריך להאריך. הוצאת הסידור, המחזור, התהלים והסליחות 'המפורש', כבר פקיעא שמיא בעולם היהודי כולו. נדמה, שאין להשוות את תפילות עמך בית ישראל לפני שחיבורים אלו ראו אור עולם, לאחריה. אין נמצא אוצר ספרים המכבד את עצמו שאינו מקדיש מדף או שניים לחיבורים אלו, אין יהודי אשר לא זכה לשפוך שיח נפשו וצוקן לחשו בסידורים ומחזורים אלו.

חידוש הגר"י שליט"א, והסידור 'הפשוט' לכאורה, הפך לספר עיוני ולמדני בפני עצמו. כל מילה יש לה הסבר מדויק, כל שאלה בסידור יש לה תשובה ברורה ומניחה את הדעת.

מייחדת לה חיבור הסליחות המפורש מקום בפני עצמו. אין מי שלא מוצא את עצמו בעת אמירת הסליחות, נתקל במילים קשות ובלתי מפותחות. הפיוטים שנתחברו ע"י גדולי ומאורי האומה כוללות בתוכן לא מעט קטעים מורכבים שאי אפשר להבינן תוך כדי אמירתן. בכך זכה הגר"י לפתוח צוהר חדש בחיבור הסליחות המפורש, ששינתה לגמרי את אופן התחינה ובקשת הסליחות בימים הקדושים.

חיבור זה הוציא הגר"י שליט"א בימי חורפו, בין עמודי היכלי ישיבת 'טשעבין'.

וכאן נעמדת לה התמיהה הגדולה: מה מביא פחור בישיבה לחשוב בכלל על להוציא חיבור על פיוטי הסליחות?

ואכן, בשיחון עמו מפתיע אותנו הגר"י כשהוא אומר: "הוצאת הסליחות המפורש, שהייתה יריית הפתיחה של כל מפעל 'המפורש' העצום, נזקפת לזכותו של מורי ורבי מרן ראש הישיבה רב"ש זצוק"ל".

לי רבנו בחייו: אמרנו עכשיו בליל הסדר 'כן יגיענו ה' למועדים ולרגלים אחרים לשלום'. הרי משיח כבר כאן, 'הנה זה עומד אחר כתלנו', וכשהוא יבוא לגואלנו יעשו פיוטים ומזמורים חדשים, ויצטרכו מחזורים חדשים. אתה – הוא אמר – לא נגמרה העבודה שלך... בעזרת ה' אתה תמשיך ותפרש...

בכלל, אומר הגר"י, ראש הישיבה היה אומן בדורו בלומר מילה טובה. הייתה לו מומחיות נדירה למצוא תמיד את המילה הנכונה ולאומרו בזמן הנכון, ותלמידי הישיבה ידעו תמיד לנצל את זה... בדקות חושיו הוא היה קולט ברגעים בחור שצריך עידוד, ותמיד ידע להגיד את המשפט הנכון שיעודד את רוחו.

לענווים יתן חן

אין תלמיד משיבת טשעבין, מתרגש הגר"י שליט"א בשיחון עמו, שיכול שלא להצביע על הפשטות המיוחדת שאפפה את דמותו של רבנו ראש הישיבה זצוק"ל. לא היה זה מחזה נדיר, להיתקל עם ראש הישיבה על ספסל אוטובוס בקו 2 בדרכו לכותל כאחד האדם... כשהיושב לידו שאינו מכירו לעולם לא 'חשוד' שיושב הוא לידו של אחד מגדולי הדור, מהיושבים ראשונה במזרח ממלכת התורה בארה"ק ובעולם כולו.

את ענוות החן של רבנו זצוק"ל, היטיב הוא עצמו להגדיר באוזניי על כ"ק מרן מרחמיסטריווקא זצוק"ל, ונדמה, שאין טוב יותר מהגדרה זו להמליץ על ראש הישיבה זצוק"ל בעצמו. היה זה בכ' טבת תשמ"ב, הצטרפתי אז לרבנו זצוק"ל בדרכו לעצרת מספד בביהמ"ד רחמיסטריווקא ככלות השלושים לפטירתו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל, רבנו המליץ על האדמו"ר החדש שעתה הוכתר את הפסוק "ולענווים יתן חן", והסביר: שני סוגי ענווה יש, יש אשר עובדים על עצמם שנים ארוכות לזכות לרכוש את המידה הנפלאה הזו, הם לומדים ספרי מוסר בעניין, הוגים בדברי הראשונים והמגידים המוכיחים על כך, מייגעים הם את עצמם בשוטים למצוא את נגעי עצמם. ואכן, לאחר יגיעה ארוכה מוצאים הם בעצמם את הדרוש תיקון, ובכך זוכים הם להגיע

"...טשעבין'ער תלמיד לא יישאר בקטנות המוחין! הוא נלחם להעשיר את מושגיהם של הבחורים והוא הכניס לאווירת הישיבה רוח פסגות בלתי תתואר, מהיכלו של חמיו מייסד הישיבה מרן הגה"ק מטשעבין זצוק"ל, ומבית מדרשו של מרן מהר"ם מלובלין זצוק"ל..."

ציורי הרבנים מטשעבין. ארכיון אהרן ברוך ליבוביץ

בצל האילן הגדול - חמיו מרן ה'דובב מישרים' מטשעבין זיע"א

הנאצלת של אותו גאון וצדיק שזכינו לחיות בצילו ולהתחמם לאורו, והנה עתה איננו, כי לקח אותו האלוקים" – לשונו הזהב של רבנו זצוק"ל, במלאות עשור לפטירת חותנו זיע"א. וכמים הפנים לפנים, מרן מטשעבין זצוק"ל ראה ברבנו חתנו – כבנו. וכך כתב בתוך דברי הסכמתו לספרו של רבנו 'ברכת שמעון': "תחזקנה ידי כבוד אהובי חתני כבני הרב הגאון הגדול איש האשכולות ויקר הרוח, מגזע היחס וכו' כש"ת מוהר"ר ברוך שמעון שניאורסון שליט"א, הר"מ הראשי בישיבתנו הק' "כוכב מיעקב"... מובטחני שכל רואם יתענג עליהם, מהדרך הישרה והעמוקה המעלה פנינים יקרים בספרות ישראל קולעות השערה", וחותרם: "כאהבת נפשו ונפש חותנו אוהבו אמת..."

ברשימותיו של הגאון רבי דוד'ל פרנקל זצ"ל, מקורבם של גדולי ישראל זיע"א, הוא מספר על ראש השנה אחד, בה התפלל תפילת ערבית של ליל החג אצל מרן הרב מבריסק זצוק"ל, ולאחר ברכת 'לשנה טובה' אצל מרן רי"ז הלוי, שארכה זמן רב, חפץ היה להתברך בברכת השנה אף מפי מרן הרב מטשעבין זצוק"ל.

רבי דוד'ל סר למעונו של הרב ונכנס לביתו, והנה הוא רואה את הרב זצוק"ל עם חתנו רבנו זצוק"ל יושבים ומלבנים סוגיא עמוקה בסדר קדשים.

מן הסתם – חשב רבי דוד'ל בליבו, בזמן הרב שחלף מאז כניסת החג, כבר סיים הרב את סעודת החג, וכבר התפנה לנצל את היום הגדול ללימוד התורה. על כן שאל את רבנו, אם אפשר עדיין להתברך בשנה טובה.

הרב עדיין לפני קידוש – ענהו רבנו זצוק"ל, התיישבנו ללמוד מיד אחרי תפילת ערבית, ועדיין אנו בעיצומה של העין בסוגיא...

(מתוך ספר 'זכור לדוד').

על סיפור לקיחתו כחתן אצל מרן גאון ישראל הגה"ק מטשעבין זיע"א, מספר לנו נכדו הגרש"ז שניאורסון שליט"א: מרן מטשעבין זצוק"ל התוודע לרבנו זצוק"ל, עוד בשנות לימודיו של רבנו בישיבת 'חכמי לובלין' – יח"ל. מאז לא נפרדה דרכם, והיה ביניהם קשר תדיר בדברי תורה. לאחמ"כ נפגשו דרכיהם שוב בבוכארה, אחר שהורשה רבנו לעזוב את גלות ערבות סיביר, שם הוגלו שניהם ע"י הרוסים ימ"ש ב'עוון' לימוד התורה.

ה'דובב מישרים' בחר בו שם כחתן לביתו, ושמחת האירוסין נערכה בעמק הבכא, לפי התנאים הירודים שהיו במקום.

מרן מטשעבין זצוק"ל התבטא אז לפני תלמידו רבי לייבל טייטלבוים זצ"ל:: "נאך אין יח"ל האב אין גלייגט א אויג אויף ברוך-שמעון'ן..." (עוד ביח"ל שמתו עין על ברוך-שמעון...).

בספרו של הרב בצלאל לנדוי על הרב מטשעבין, הוא מציין שם שכשהג.ק.וו.ד הרוסי הכריח את מרן מטשעבין זצוק"ל להפסיק את שיעוריו שמסר בבוכארה בפני צורבים בני תשחורת, עקב גילם הצעיר, ביקש הרב זיע"א מרבנו זצוק"ל שימשיך הוא במסירת השיעורים במקומו.

דעת חותנו הגדול היוותה עבורו את ה'אורים ותומים' בכל מהלכי חייו. רבנו זצוק"ל העיד בעצמו בהספד שנשא על חמיו זצוק"ל בהיכל ישיבת פוניבז': "בן בית הייתי אצל חותני זצ"ל, וכעשרים שנים לא זוהי ידי מתחת ידו הגדולה". וכך כתב רבנו בהקדמתו לספר 'ברכת שמעון' על מסכת בבא-קמא: "...ונחני אל בית אדוני חותני הגאון שה"ת שליט"א, ומאז הנני עומד במחיצתו לשאוב תורה מבארו, באר מים חיים..."

"עם כל שנה נוספת, גדלה הכמיהה והגעגועים להדמות

למידת הענווה.

אך נדיר למצוא כאלו, התבטא ראש הישיבה זצוק"ל, שאין צריכים כלל לעשות בדק בית ולתור אחר מידת הענווה, הם כלל אינם מצליחים להבין במה יש להם להתגאות... ענווים אל, הרי אינם יודעים שהם כלל ענווים... ועליהם הכתוב אומר "ולענווים יתן חן". דווקא לענווה זו הפסוק מעניק את החן.

זו הייתה דרכו ולחם חוקו של ראש הישיבה זצוק"ל. מעולם הוא לא הבין שיש בו מה שאין באחרים, מעולם הוא לא הוזקק ללמוד על גנות הגאווה, הוא, בעיניו, לא היה לו במה להתגאות. בעניין זה מוסיף הגרש"ז שניאורסון שליט"א: בשנים המאוחרות אחרי שנחלש עקב האירוע המוחי שעבר, התנער פעם ממחשבותיו לפתע, ונענה לעבר דודי הגר"נ שליט"א: אפי' אם היו מכריחים אותי להכיר במעלותי, לא הייתי מסוגל לעמוד בכך, אחרי שראיתי דמויות הוד כחמי מרן מטשעבין, הרה"ק רבי משה'ניו מבאיאן, מרן מהר"ם מלובלין, רבי שמעול'י ז'עליכובער, הגה"ק מקווי'ג'לוב, ה"ד. מה אני ומה הם?

צניעות ופשטות זו ליוותה אותו אף בהנהגת הישיבה. כך שח באוזניו הגרש"ז ממה ששמע מאחד מרבני הישיבה: כשראש הישיבה זצוק"ל היה מגיע לאסיפת צוות בישיבה בה דנו על המסכתא שתילמד, הוא היה מחווה את דעתו איזו מסכת ילמדו בזמן הבא, ומיד שואל לדעתם של שאר רבני הישיבה. אם היה מאן-דהו מחווה דעת אחרת, דעתו הייתה מתקבלת על ראש הישיבה ללא עוררין!!

הרגשתו על עצמו הייתה ש'לית ליה מגרמיה כלום', בתוך שיעוריו הכלליים בישיבה, היה רבנו דן ומתפלפל בדבריהם של גדולי זמנו ברצינות עמוקה. זכורים לכל שומעי לקחו את התעמקותו הרבה בספרי "טבעת החושן" למרן הגר"ח פ' שיינברג זצוק"ל, ובעוד ספרי האחרונים וראשי ישיבות בני זמנינו.

אל תכריח אותי לעשות אותך 'משולח' מישיבת טשעבין'...

שפלות הברך והתנהגותו הצנועה של רבנו זצוק"ל, השפיעה על כל סובביו. תלמידי הישיבה הבינו שהם זוכים ללמוד מפי גדול דור שדמותו מיתמרת לגבהים. בני הישיבה ששמעו את השיעורים הגאוניים, ראו את תפילותיו המתחננות שהיו כבושות באש פנימי ועצור, וחזו בהנהגתו האצילית כשכל פסיעה מדודה ושקולה, גדלו באטמוספירה של יראת כבוד מסביבו של ראש הישיבה, והם ידעו היטב להעריך את הנהגת 'וירד משה מן ההר' בה התבלט.

הגר"י שליט"א מרחיב על כך, שלאור הערצה זו ששררה סביבותיו של רבנו זצוק"ל, הרי די היה בהערה בודדת ועדינה - כשנצרך, שהתלוותה תמיד בחיוך רחמאי וכובש, להעמיד בחור על מקומו.

כל כולו וכל מהותו היה הישיבה. רבינו לצדו של חותנו מרן גאב"ד טשעבין זי"ע

לו 'איינשפריץ' (זריקה) על היעדרותו מסדרי התפילה בישיבה. רבנו חייך וענה: "היזהר נא, ש'זריקה' זו לא תצטרך להיות 'זריקה מהישיבה'..."

בפורים, באחת השנים, ניגש אליו אחד מתלמידי הישיבה, והתרים אותו לישיבת בעלזא כשהוא מתבטא שהוא 'משולח' של ישיבת בעלזא. רבנו שראה בזה הזדמנות להעיר לאותו בחור על התנהגותו, הגיב בחיוך: "אני מבקש ממך, אל תכריח אותי לעשות אותך גם 'משולח מיישיבת טשעבין'..."

תוך כדי שיחנו נזכר הגר"י בעוד סיפור משעשע, המלמד על סגנון 'גערותיו' של ראש הישיבה זצוק"ל: ישבו פעם שני בחורים ליד חלון הישיבה ולמדו, ותוך כדי לימודם נסחפו בשיחת חולין על דא ועל הא. רבנו הבחין מכך, ניגש אליהם, הצביע על הרוח שנכנסה מהחלון ודפדפה מבלי משים כמה דפים בגמ', ואמר: "תראו איך 'רוח הקודש' עוזרת לכם להספיק יותר..."

"הישיבה של השווער זצ"ל"

שואלים אנו את נכדו של רבנו, הגר"י שלמה זלמן שניאורסון שליט"א, מה יכול הוא לספר לנו על דמותו ותהלוכות חייו של רה"י זצוק"ל בביתו ובמעונו נאווה קודש, הפן הלא כ"כ מוכר לתלמידי הישיבה, שהכירו את רבנו בתחום העמדתו בראשות הישיבה.

לא נכחיש. תשובתו של הגרש"ז הותירה אותנו הלומי פה: בשבילנו היה ברור שסבא כל כולו, מהותו וישותו הוא הישיבה! ככלל, המושג 'נכד' לא היה קיים אצלו. את גבאי הישיבה הר"י משה אייזנבאך הי"ו הזהיר רבנו, שאם יעירו לו נכדיו בנוגע לשמשות או חלוקת הכיבודים בישיבה, שיעשה בדיק את ההיפך הגמור...

מה שאנחנו נשמנו והרגשנו זה שהוא לא ראה את הישיבה כישיבתו שלו. הוא ראה בה מפעל חייו של העלטער זיידע הטשעבינ'ער רב זצוק"ל, ש'רוחו אופפת את היכל ביהמ"ד' – כפי שאמר לא אחת. טשעבינ'ער בחור – לטעמו – היה תלמיד ה'דובב מישרים' בעצמו. הרגשה זו הוא אף דרש מתלמידי הישיבה, כשראה התנהגות לא ראויה אצל בחור, הוא היה מזדעזע: "איך זה מתאים לתלמיד של הטשעבינ'ער רב?"

הישיבה בכללותה הייתה בעיניו פיקדון שהפקיד בידו חמיו הגדול זצוק"ל, ועליו לא מוטלת אלא לשמור עליה ולהשיבה לבעליה בשלמות.

לעיתים תכופים אנשים מביעים את פליאתם לפני אאמו"ר שליט"א על העובדא שרבנו לא נרתע מלהכניס בישיבה כוחות אחרים ורבנים גדולים לכהן בתפקידים רשמיים ושאינם, ואבי שליט"א לא מתחיל להבין את תמיהתם. הרי זה תפקידו של 'שומר' – כפי שהרגיש עצמו רבנו זצ"ל תמיד – שתפקידו לדאוג לכך שהישיבה של השווער תגדל ותפרח כרצונו. שתלמידים יגדלו ויתחממו לאור תלמידי חכמים אמיתיים.

רק מלמנות כמה משמותם של גדולי וענקי התורה והיראה שהסתובבו בישיבה ורוחם חפפה את כל המסתופפים בצילה, אוחות צמרמורת בגוף. הגאונים המופלגים והצדיקים הנודעים רבי אברהם גנובסקי, רבי יהודה רבינוביץ, רבי זונדל קרויזר, רבי אברהם אטיק, רבי ראובן קרישבסקי, רבי נתן לוברט, רבי עזרא ברזל, רבי יוס'ל וייס, המשגיח רבי מרדכי רימר, רבי אלעזר ביין, רבי יעקב קוזליק, ולהבדיל חס"א רבי שמואל דויטש, רבי יעקב שמש, ורבי אהרן מרדכי רוטנר שליט"א. כל אחד במהותו ואישיותו הכבירה השרה אווירה של רוממות ושאיפות לאין ערוך בתורה וביראה.

רבני הישיבה שמרן זצוק"ל העמידם להרביץ תורה, כמו הגאונים רבי נפתלי נוסבוים, רבי אליהו וילהלם, רבי דוד וייס, ורבי בעריש שניאורסון שליט"א, הצד השווה שבהם שהם ת"ח עצומים שאינם מכירים במעלתם, מתהלכים בצדי דרכים צנועים ושומרים בחלקם, ואף התורה היא מושוש חייהם. זאת הייתה רצונו של רבנו זצוק"ל, שבני הישיבה יגדלו תחת השפעתם של דמויות אלו, ומעצם נוכחותם יקנו תורה ודעת.

ואכן, זוהי אפוא סוד הצלחתה הגדולה של 'טשעבין'.

לא החזיק טיבותיה לנפשיה

ככלל – מוסיף הגר"י שליט"א על דברי רעו, רה"י זצוק"ל מעולם לא החזיק טיבותא לנפשיה – גם בחייו הפרטיים. הדוגמאות לכך הן אך למכביר.

ראש הישיבה זצוק"ל, עסק במסירות עילאית לקיומם ולרווחתם של ישיבות ומקומות תורה אחרים בסכומי כסף גדולים, גם בזמנים בהם מצבה הכלכלי של הישיבה לא היה מרנין במיוחד, ותקופות כאלו לא חסרו...

לידו, תפקידו בעולם הוא הגדלת התורה וכבוד שמים, מה לי לימוד התורה הכא – בהיכלה של 'טשעבין', ומה לי התם?.

רבנו החזיק תחת ידו, אוצר בלום ובלתי יסולא בפז, של כתבי ידות אותנטיים של הגהות זקנו ה'ברוך טעם' – שבתורתו היה דבוק כל ימיו, על כמה מספרי האחרונים. אוצר הנאמד בשווי של מאות אלפי דולר! כששמע שמכון 'אור הספר' מוציא לאור מחדש את ספר 'קצות החושן', הוא פנה אליהם מיוזמתו, והציע לשלב בתוך הספר את הגהות ה'ברוך טעם' להגדיל תורה ולהאדירה. ואכן, עד היום נהנים עשרות אלפים מאור תורתו של ה'ברוך טעם' על 'קצות החושן' בזכותו של רבנו זצוק"ל.

באחד הימים – מספר הגר"י, פונה אלי רבנו בשאלה, האם אאמו"ר זצ"ל – שעסק בהו"ל של ספרי קודש, עוסק בהו"ל של ספר ה'פלות', משעניתי לו שאבי מתעסק ממש בתקופה זו בהו"ל של כל השו"ע, ובכללו ספר ה'פלות', ביקש ממני שאבקש מאבי שיכניס בתוך השו"ע את הגהות ה'ברוך טעם' על ה'פלות'. כמובן, לשמחתו של אבי לא היה גבול על האוצר הנדיר והנפלא שנפל לידי.

בסופו של דבר הוחלט להוציא כחיבור נפרד מחמת ריבוי הכתבים, ורה"י זצוק"ל הוסיף על הספר מתשובות רעק"א למען עולם התורה.

אוצר של חכמה

על גאונותו הגדולה של רבנו זצוק"ל, אפשר להאריך לילות וימים. איש שיחננו הגר"י שליט"א מציין, שבאותה תקופה בה עסק רבנו בהגהות ה'ברוך טעם' על ה'פלות', החליט לשלמות העניין ללקט את כל דברי ה'חתם סופר' במס' חולין הדין בדברי ה'פלות'. רה"י זצוק"ל ליקט את הכול תוך ימים ספורים בלבד!

מפליא! הלא תוכנת 'אוצר החכמה' לא הייתה קיימת עדיין, הלא כן?

'אוצר החכמה' היה גם היה – מזדעק רבי יעקב, אנחנו קראנו לתוכנה הזו – רבי ברוך שמעון שניאורסון... כל התורה כולה הייתה אגורה במוחו ושגורה על לשונו. כל רז לא אניס ליה! הוא היה יכול לצטט מזיכרוננו קטעים שלמים של תוספתא או דפי ירושלמי. אבל בר מהכי, הוא היה 'אוצר החכמה' – כפשוטו, אוצר שכולו חכמה ותבונה, חכימא דיהודא!

אם אליהו הנביא יכול להיכנס, גם הרבי יכול...

ידועה חיבתם הגדולה של רבנו זצוק"ל וכ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריוקא זצוק"ל זה לזה. איש שיחננו הגר"י שליט"א מתאר ברגש את ביקורו של כ"ק מרן זצוק"ל בבית רבנו זצוק"ל, במוצאי יו"ט א' של פסח תשס"א – כשנר אלוקים טרם יכבה – שבועות ספורות לפני העלות הענן והסתלקותו של רבנו זצוק"ל בסערה לגנוי מרומים.

המחזה לעולם לא ימוש מזיכרוננו, מתרגש רבי יעקב יחד עמנו, ראש הישיבה התגורר כבר בימים אלו בבניין הישיבה מפאת חולשתו הגדולה, וכשהרבי נכנס אמר לו רה"י בהתרגשות: היה אסור לי להכניס אתכם, וכי קלה היא זאת שהרבי יטריח את עצמו לבוא ולסור למעוני? הלא ראוי היה שאנעל את הדלת ולא אתן לכם להיכנס...

אלא מאי? אתמול, בליל הסדר, לפני שאמרנו 'שפוך חמתך', פתחנו את דלת הבית לרווחה, וזכינו להתברך בנוכחותו של אליהו הנביא בכבודו ובעצמו בביתנו.

נו... אם לאלהיו הנביא אנחנו לא סוגרים את הדלת, הרי גם לביקורו של הרבי אין אנו יכולים לסרב...

ראש הישיבה זצוק"ל ישב אז באפיסת כוחותיו האזולים, והרבי טעם מהכיבוד שהונח על השולחן, וחילק שיריים לנוכחים. רבנו עצמו, שכוחותיו לא נתנו לו כבר לאכול, חילק את שירי הרבי

"...דמותו של רה"י זצוק"ל, גדלותו הכבירה בתורה ורוחב דעתו, הביאו את טשעבין ללהט מתהפכת של עמל ואש התורה. רה"י זצוק"ל ברוחו הגדולה, הצליח לעשות מהישיבה מגנט רב עוצמה של בעלי כישרונות ומתמידים שהידפקו על דלתות הישיבה בכדי לדלות מתורתו הגדולה של רבנו, רבים מהם, מכוחו של רבנו, מפארים היום את הדור בתורתם..."

לסובבים, כשהוא אומר: 'נעמט'ס'. הרי לימדונו חז"ל ש"שיריים לחצאין" – שיריים העלפט... (- שיריים עוזרים. באדיש, המילה 'העלפט' מיתרגמת הן ל'מחצה' והן ל'עזרה').

בהמשך הביקור חזר רה"י באוזני הרבי זצוק"ל, על תורה ששמע מרבו רבי משה'ניו מביאין ה"ד, וכך אמר: כתוב במשנה, "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטרהין ומי מטהר אתכם". ובדרך דרוש י"ל, "לפני מי?" – כלומר, לפני יום החמישים – חג השבועות, "אתם מיטרהין" – עלינו להתייגע ולעמול לטהר עצמנו בהכנה הראויה לקבלת התורה. "ומי?" – עיצומו של יום השבועות – "מטהר אתכם".

עם כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב זצוק"ל

כשאנו שואלים על קשריו עם גדולי דורו, מטעימים שני בעלי שיחננו שהזמן ייכלה ולא נספיק גם על קצה המזלג לפרט על גודל חביבותו אצל כל גדולי הדור. אבל בכל זאת אנו מנסים ותופסים בשמו של האדמו"ר ה'דברי שלמה' מבאבוב זצוק"ל. האם היה לרבנו קשר עמו?

עם כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב זצוק"ל, היה לו לרבנו קשרי ידידות עזים שלא ידעה גבולות, - כך מטיב באוזנינו רבי שלמה זלמן:

מי שהיה נוכח בעת שנפגשו שני צדיקים אלו, לא היה יכול להישאר אדיש לעומת עוצם האהבה וההערצה של האחד על משנהו, שעלתה על גדוהתו ופרצה החוצה. רבנו ראה בו בכ"ק מרן האדמו"ר זצוק"ל, סמל של שלמות האדם בין אדם לחברו ובין אדם למקום.

סמל של שלמות בין אדם לחברו. כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב זצ"ל בקבלת פנים לכבודו שהתקיימה בחצר ביהמ"ד בירושלים, והתמונה צולמה בעת שהילד הרה"ג ר' יהודה דייטש נ"י (כיום משפיע בברסלב ובנו של הגה"צ רבי מתתיהו דייטש שליט"א) השמיע גראמען, והרטיט לבבות בעת שדיבר על השואה האיומה, ואיך שהאדמו"ר קומם את ההריסות. הרבי לא יכל להתאפק מלכבוש את רגשותיו ודמעות כמים נשפכו מעיניו, בתמונה רואים איך רבינו ראש הישיבה מסתכל עליו מתוך השתתפות וכבישת רגשות עצום מי יכולנו. ליד רבינו יושב כ"ק מרן אדמו"ר הרנ"צ מבאבוב זי"ע, ובצד ימין - כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

ניחום אבלים ממבטו של רבנו

לוריא זצ"ל, שחתי באוזניו על רצוני לילך לנחם את משפחת הנפטר בהיותו מקרובי משפחתי. רבנו השיב לי שברצונו אף הוא להצטרף עימי. התפלאתי על כך, לא ידעתי על קשר מסוים בין רבנו לרבי מתתיהו זצ"ל, אך השארתי את תמייתי בלבי. סרנו לבית האבלים, רבנו ניחם את קרובי המנוח, ושוחח עמם שעה קלה, ובתוך דבריו כלל לא הזכיר את היכרותו עם רבי מתתיהו. בדרך חזור, לא הייתי יכול יותר להתאפק, ושאלתי בפירוש האם הכיר הוא את הנפטר או אי-מי ממשפחתו. רבנו הרר מספר רגעים וענה: אומר לך כך, לא הכרתי אותו ואף לא את אחד ממשפחתו, אבל שמעתי עליו שהוא היה 'נשמה גדולה', רציתי לזכות ביקרא דשכבי לנשמה כזו...

בפאתי היריעה מבקש הג"ר שלמה זלמן שליט"א להקדיש מילים מספר, ולהזכיר את נאמנו ויד ימינו של רבנו ראש הישיבה זצוק"ל הן בענייני הנהגת הישיבה והן בחייו הפרטיים, ה"ה הרה"ח רבי שמואל יוסף לוי שליט"א. ההתמסרות המוחלטת של רבי שמואל יוסף לרבנו הייתה כ"כ, עד שרבנו התבטא עליו, כשנכנס אליו בשנתו האחרונה: "שמואל יוסף האלט מיר אין לעבן"! (שמואל יוסף מחזיק אותי בחיים!). אין ספור רגעים נפלאים אוצר רבי שמואל יוסף בלבו משנות שהותו עם רבנו זצוק"ל. ולבקשתו הוא נאות לשתף אותנו באנקדוטה מעניינת על דמותו הגדולה: מדי יום היה ראש הישיבה פונה לחדרי במשרדי הישיבה לאחר התפילה, ומסדר את ענייני הישיבה הנצרכים. באחד הימים, בימי השבעה על הגה"ח רבי מתתיהו

אש התורה מתלהטת. מרן ראש הישיבה מוסר שיעור לתלמידים מקשיבים בימי הבראשית של ישיבת טשעבין

לענוים יתן חן. מרן ראש הישיבה בשטח שעליו נבנתה הישיבה

הגרש"ז שח לנו על משהו שקרה עמו עתה: בחורף האחרון בהיותי בארה"ב, נכנסתי בליל שבת לשוה"ט של כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א. האדמו"ר שליט"א התעניין עליי, וכששמע שאני נכד רבנו זצוק"ל, החשה את העולם לפני 'כל מקדש' ואמר ברגש: יש לנו פה אורח, נכד של רבי ברוך שמעון, איך אדמה

באוזניכם מי היה רבי ברוך שמעון?, זיין גאונות, זיין צדקות, זיין ענווה און צניעות, כשראיתי אני את רבי ברוך שמעון לא הייתה לי הגדרה אחרת איך להגדירו אלא במשפט אחד 'נשמה מעולם האצילות'!. מדי שבת הנני עובר על ה'ברכת שמעון' על הסדרה, רואים שם את ה'הוא היה אומר', רואים את ה'נפשו יצאה בדברו'!. ---

נס ההצלה בזכות הווייתו

כחסיד ללא סייג ראה את עצמו רבנו למרן הגה"ק רבי משה'ניו מבאיאן הי"ד. רבנו זצוק"ל, שלמד אצלו בעת כינו כאחד מנשיאי ישיבת חכמי לובלין וגם הסתופף בצילו תמידיו כסדרן בקראקא ולא פסק מלדבר על גאונותו העצומה בתורה ותהלוכות חייו בקודש.

הגאון רבי יעקב שליט"א מספר באוזנינו בהתרגשות סיפור נפלא, המיטיב לתאר את הערצתו של רבנו לרבי משה'ניו הי"ד: בקובץ 'דעת משה' התפרסם פסק הלכה מרבי משה'ניו, אודות מי ששכח ציפורן בכיסו, ויצא עמה לכרמלית בשבת, האם יניחנה במקום פטור, או יטלטלה פחות פחות מד' אמות כיון שאמרו חז"ל "המשליכן רשע", ואולי בכלל יש לו לנקוט ב'שב ואל תעשה' ולא יוציאה כלל מכיסו.

רבי משה'ניו כתב על זה פסק הלכה ארוך ומנומק, בו הסיק לבסוף לאחד מהצדדים, ואחד מגדולי ישראל חלק על מסקנתו, וכתב מכתב תשובה בו הסיק מסקנה אחרת.

רבנו, בראותו זאת, התעטף רוח גבורה, והכין תשובה ארוכה בו הפריך את כל טענותיו של אותו גדול, והצדיק את פסקו של רבו – רבי משה'ניו.

כששאלוהו מה ראה לחרף נפשו על פסק של רבו, השיב בסיפור לו היה עד:

הגיע פעם לידי של רבי משה'ניו דין תורה מסובך, ובתוך הדברים סיפר אחד מבעלי הדין על עבירה מסוימת שעבר. רבי משה'ניו נתחלחל!, ומרוב קדושתו – הווי מיד את השולחן, והקיא את קרביו לעין כול! מרוב מיאוס על מה ששמע. מי שראה את זה – אמר רבנו – אינו יכול שלא לצאת למען כבוד תורתו של רבי משה'ניו.

ובהקשר לרבי משה'ניו וידידותו העזה עם רבנו, מפעים אותנו הגרש"ז בסיפור מבהיל, המלמדנו על מידותיו הנפלאות של רבנו, ועל נס הצלתו מגיא ההריגה בעקבות ויתור בגבורת הנפש:

כמים הפנים לפנים, אהבתו של רבי משה'ניו לרבנו והערכתו הגדולה אותו, לא ידעה גבולות. וכך, כשחסידי באיאן הצליחו לארגן עגלה מיוחדת לרבי משה'ניו ולמשפחתו, דרש הרבי שישאירו לידו מקום פנוי לרבנו זצוק"ל, על מנת לקחתו עמו להצילו מגיא צלמוות.

ואכן, ליד מקום מושבו של הרבי הכינו העסקנים מקום פנוי לרבנו, אלא שכשפנה רבנו לעגלה הופתע לראות שעל מקומו התיישב מישהו אחר.

ללא אומר ודברים, הסב רבנו את פעמיו, מילא פיו מים וחזר לאחוריו בלא לומר מילה!

היה זה ויתור על הצלת חיים כפשוטה! ויתור על שהייה לצדו של הארי הגדול – רבי משה'ניו בזמן כה נורא, ויתור על מקום שהרבי דרש מפורשות לייעד אותו לרבנו.

אלא שהוא, בכוחות על טבעיים, החליט לוותר על הזדמנות בריחה מהגרמנים, אם המחיר לכך הוא להוריד מישהו אחר מהעגלה!

הסוף המר ידוע. יושבי העגלה כולם, התגלגלו ממקום למקום ומבונקר למשנהו, ולבסוף התגלו ע"י הנאצים ימ"ש, וכולם נעקדו על קידוש השם, ארץ אל תכסי דמם.

ויתור זה השאיר לרבנו את רוחו לשלל, וזיכה את כלל ישראל בעשרות שנים של אור תורתו.

שעה ארוכה יושבים אנו – צוות 'המבשר', במעונו של הגאון רבי יעקב וויינגרטן שליט"א, נפעמים ונרגשים מעוצמת העובדות על האדם הגדול שהיה עמנו עד לא מכבר. הלב ממאן להכיל שאנשי אמונה אבדו וכל זה הוא נחלת העבר. אך תורתו וחידושו המופלאים המידברים בבי מדרשי, ודרכיו הטהורות המלווים את חייהם של אלפי התלמידים בארץ ובעולם, הם – הם המשך מורשתו המפוארה שהשאיר לדורנו, בד בבד עם ישיבתו הגדולה עליה מסר נפשו בכל נימי נשמתו, ברמ"ח ושס"ה.

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה
אקטואלית

יוסף מאיר האס

הוא כבר שכב בין גופות הנספים
ובהחלטה של רגע בוצעה בו החייאה;
בשבת כבר חזר למירון בזכות קבלתו
הטובה

גם בחלוף שבועות ארוכים מהאסון הנורא באתרא קדישא מירון, לא שוככת עדיין רוח הסערה האופפת את כלל ישראל בעקבותיו. הנה הוא סיפורו המדהים של הרה"ח ר' אברהם קרויס הי"ו מחסידי תולדות אברהם יצחק ותושב בית-שמש, שהיה בתוך האירוע המזעזע, נפגע בצורה קשה ואיבד את ההכרה. אנשי ההצלה סימנו אותו בין הגופות שלא אמורות להישאר בין החיים, אך לפתע אחד מהם הציע אולי בכל זאת לנסות לבצע בו החייאה. כך עשו, ובחסד ד' התעורר לחיים בריאים. הוא פונה מיד לבית החולים זיו בצפת, אך שם איבד את ההכרה פעמיים נוספות, ובחסד ד' שוב הצליחו להחיותו וחזר לחייו.

למחרת בבוקר (יום שיש ל"ג בעומר) נכנס לחדרו בבית החולים יהודי יקר, הרב ישראל יהודה רוטנברג הי"ו, אשר חלק מתפקידיו הוא לחלק אוכל כשר לחולים בבתי החולים מטעם ארגון 'מפעל החסד'. הוא רצה להגיש לו אוכל, אך היהודי הפצוע ר' אברהם קרויס (היה אז שעות ספורות אחרי שחזר לחייו ועדיין לא היה בהכרה מלאה), טען שרוצה אוכל דווקא בכשרות מסוימת ומהודרת.

תוך כדי כך הוא אומר לאיש החסד הרב רוטנברג: "דע לך, שכבר הייתי למעלה והחזירו אותי למטה כיון שאינני מדבר בתפילה!!!"

הרב רוטנברג קורא לבנו שעמד בפתח: "הרשי, אתה שומע מה הוא אומר? הוא היה עם שתי הרגלים למעלה וחזר לכאן כיון שאינו מדבר בתפילה". הרב קרויס מבקש מהם שיביאו לו בגדים, ומראה להם את הבגדים הקרועים שנקרעו כשעשו לו את ההחייאה.

התחיל הרב רוטנברג לחשוב כיצד ישיג לו בגדים לשבת, ואז אומר לו הרב קרויס: "יש לי מזוודה אצל יהודי במירון עם בגדי שבת". הרב רוטנברג רצה מאוד לעזור לר' אברהם להשיג את המזוודה עם בגדי השבת, אך המשטרה סגרה את הכניסה למירון. סמוך לשעה 3:00 כשנפתחו שערי מירון, התקשר מיד הרב רוטנברג לר' אברהם ואומר לו: "אני נוסע להביא לך את המזוודה ממירון".

אומר לו הרב קרויס: "איין צורך, אני כעת עולה במעלות מירון, אני בשבת אצל ר' שמעון..."

הרב רוטנברג המום כולו ושואל אותו: "מה, אתה עולה למירון?! איך זה? הרי לפני כמה שעות היית במצב כל-כך אנוש, היית כבר למעלה!" אומר לו הרב קרויס: "כבר אמרתי לך, אני לא מדבר בתפילה".

עורך הגיליון 'קדושת בתי מקדש מעט' שהביא את הסיפור המדהים, מוסיף וכותב בשולי המעשה: "ביררתי את הסיפור ממקור ראשון וגיליתי שהרב קרויס הנ"ל אינו רק דואג על עצמו לא לדבר בתפילה, אלא הוא דואג גם לאחרים שלא ידברו, מוציא ספרים ועושה חיזוקים בנושא החשוב הזה. ואכן, כשאדם עושה למען קדושת בתי הכנסת, הקב"ה משאיר אותו למטה להרבות כבוד שמים".

ההשלמה של הסיפור הזה היא: להרב רוטנברג הנ"ל יש שתי בנות שחיכו שנים רבות לזש"ק, לאחת נולדה בת בעבר לפני כמעט שבע שנים ומאז לא זכתה להיפקד עוד בזש"ק, ולאחרת לא נולדו בכלל. לפני כשנה, בקיץ תש"פ, לאחר שבני המשפחה התייאשו מלעשות את ההשתדלויות הגשמיות, אמר הרב רוטנברג לעצמו: אעשה השתדלות רוחנית בעניין 'קדושת בתי כנסת'. אך הוא היה בבעיה, כיון שהוא עצמו ב"ה לא מדבר בכלל בבתי הכנסת, א"כ מה יוכל לקבל על עצמו כדי להרבות כבוד שמים ולהביא ישועה לבנותיו?

החליט הרב רוטנברג שהוא מקבל על עצמו להעיר לאנשים שמדברים בתפילה. קבלה זו הייתה בערך לפני כעשרה חודשים, וברוך ד' ביום שלישי כ"ב אייר תשפ"א נולדו לו שני נכדים (בנים) משתי בנותיו הנ"ל, בהפרשים של פחות משעתיים באותו בית חולים. פלאי פלאים!

היה אז הרב מטעם ד"ר ליליינטאל שנחשב מאוד בעיני אובארוב, והיה נוסע על פני קהילות ישראל ומטיף ללבוש ה"אשכנזי" ולמודרניזציה, ומשדלם לקבל באהבה את דרך הטמיעה, שלה נתכונה המלכות למעשה.

בשעת האסיפה, בין ישיבה לישיבה, נפנה שר החינוך אובארוב אל הגאון מוואלזין ואמר: מפני מה אדוני הרב, אתה לובש טלית גדולה מצויצת ציציות ארוכות כל כך? כלום אי אפשר לו לאדם מישראל להיות ירא שמים וללבוש טלית קטנה מצויצת ציציות קצרות? והרי ד"ר ליליינטאל שומר דת, רב, וודאי אף הוא לובש טלית, ואין הוא נראית מבחוץ!

השיב לו רבי יצחק: אומר לך, מצוות ציצית ניתנה לנו, שנהיה זוכרים את המצוות שציווה לנו הקב"ה ככתוב "וראיתם אותו – וזכרתם" ואין הזיכרון שווה אצל הכול, ד"ר ליליינטאל, שהוא אדם משכיל, בעל מוח ובעל זיכרון, די לו בטלית קטנה ובציציות קצרות, שיהיו מזכירות לו את המצוות, כנגד זה אני איני אלא יהודי מן הדור הישן, בא בימים ותש כוח זיכרוני וכדי שאהיה זוכר את כל התרי"ג מצוות, אני צריך לטלית גדולה ולציציות ארוכות. "אמרות חכמה" (בפרשתנו)

המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה, אלא שגלוי לפני הקדוש ברוך הוא שיגזור עליהם יום לשנה, קצר לפנייהם את הדרך.

שמעתי מפה קדוש כבוד הרה"ק רבי יצחק ["החווה"] מלובלין זצ"ל בשם גדול אחד, עפ"י דאיאת דלאחר שגלו ישראל מארצם - נתקטנה ארץ ישראל ואינה אלא מאה על מאה פרסאות. ועל פי זה אמר דמסתמא גם קודם שבאו ישראל שמה גם כן לא הייתה רק מאה על מאה ובהליכתן הלכו לארכה ולרחבה לרגל הרי כ' יום, ובחזירתן שבו באלכסון וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשא באלכסונה הרי י"ד יום, סך הכול הוי ל"ד יום חסר שישה ימים והן השבתות שבתוך הארבעים יום שלא הלכו בהן הרי החשבון מכוון ודו"ק.

"שובע שמחות" (להרה"ק רבי מנחם מנדל מסטריזוב זי"ע) - בפרשתנו

זופרא דזופרא

מכאן שיהודי יכול תמיד להתגבר ולהבקיע ההסתרות...

עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה (יג, ל).

שח הרה"ק ה'פני מנחם' זצ"ל: איתא בגמרא (ב"מ לא, א) "השב תשיבם אפילו מאה פעמים משמע". עלה נעלה ויכול נוכל אפילו מאה פעמים, יהודי יכול תמיד להתגבר ולהבקיע ההסתרות ולעולם אינו אבוד.

"ליקוטי יהודה – החדש"

חמרי נפל על הפרשה

יעקב שלמה שיינברגר

חמירה נעימה

"זיכרוני חלש - וצריך אני לטלית גדול"

וראיתם אותם וזכרתם את כל מצות ה' (טו, לט). מסופר, באסיפת הרבנים בפטרבורג בימי הצאר ניקולאי הראשון, היה מראשי המדברים הגאון רבי יצחק מוולאזין זצ"ל, שהיה גדול הדור ומקובל מאוד על המלכות. האסיפה כונסה מטעם שר החינוך אובארוב, ונועדה לקבל את הסכמתו של רבי יצחק ושל שאר הרבנים שישנו היהודים מאורחותיהם, יקצרו בגדיהם ויקצצו בפאותיהם, יסגרו את הבתי חינוך החרדיים, ישלחו את בניהם לבתי ספר רוסיים רח"ל. הסרסור לדבר השכלה בישראל

חמרי פלא

משה רבנו מסר את מטהו למרגלים להצילם מהענקים

וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר (יג, יז).

איתא בזוהר (פרשת שלח קס, ב), משה מסר להם את המטה שלו, וניצולו. מאין לנו שנתן להם המטה? כתיב כאן, עלו "זה" בנגב, וכתיב התם (שמות ד, יז), ואת המטה "הזה", וע"י המטה ניצלו מהענקים, רבי יהודה אומר, מסורת שמא קדישא מסר להם משה, ובשבילו ניצולו מהם, עכ"ד.

הרי יש שתי דעות? אפשר לומר שלא פליגי, כי במטה משה היה חקוק השם המפורש, כמו דאיתא ביונתן בן עוזיאל פרשת בשלח (יד, כא), שעל המטה של משה היה חקוק השם המפורש, וכן במדרש דברים רבה פרשה ג' אות י'. אולי בגלל המטה, הכנענים השתתקו ונדמו כאבן, כמו שמצינו בילקוט שמעוני (פרשת בשלח רמז רנא): כיון שנכנסו מרגלים לארץ כל מי שהיה אומר אלו מרגלי ישראל, היה דומם כאבן, שנאמר בגדול זרועך ידמו כאבן (שמות טו, יז).

"אמרי שמאי" - בפרשתנו

חמרי דרוש

חשבון נפלא מהרה"ק מלובלין בהליכת המרגלים

וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום (יג, כה). וברש"י והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא, ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי מהלך ארבעים יום מן

האיש על העדה

לקראת עשור להעלות הענן מעל פני המחנה בהסתלקותו של

זקן ראשי הישיבות

מרן הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל

שיחה מרתקת נדירה ובלעדית מהיכלו של רבנו זצוק"ל, בעניני חינוך הבנים לאהבת התורה ועבודת ה', כפי שמסר לסופר 'המבשר' - תורני, בין כסה לעשור תשס"ט כ"ו סיון תשע"א-תשפ"א

10 שנה
להסתלקותו

עלינו להקפיד בזה?
אכן, "דוגמא אישית" הוא אחד היסודות הגדולים בחינוך הילדים, כי עיקר ההשפעה של הבן הוא מהנהגה הכללית שהוא רואה בביתו, וכמו שאמרו בגמ' סוכה "שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה" - כל מה שמדבר התינוק בחוץ, הוא ממה שקלט מדבריהם ומעשיהם של אביו או של אמו. אם הורים רוצים שיהיו להם בנים גדולי תורה בעלי מידות טובות שירוו להם נחת, צריכים הם לעמול ולהשקיע בחינוך עצמם, ומכך יאה להם השפעה טובה בחינוך

לתורה ח"ו.
כך הוא בלימוד, וכך הוא בשאר קיום המצוות התורה הק'.
על האב לדעת שההצלחה בחינוך הילדים היא ע"י שלומד עמו במתינות, וע"י שמביע את הערכתו בפניו על כל קטע שמביא את לימודו. ואף במקרה שהבן לא ידע השבוע את הלימודים שלמד בכיתה, צריך מאוד להזהר שלא להתרגז עליו, אלא בצורה חכמה ועדינה להעיר לו על כך ומתוך אהבה, שח"ו לא ירגיש שהוא אינו יודע והוא טועה שאז הילד ירגיש שלא מעריכים

הימים - בין כסה לעשור תשס"ט. על דלתות ביתו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל צבאו המוני בני תורה לצד עמך בית ישראל, שבאו מכל חלקי הארץ ואף מחוצה לה בכדי לשמוע דעת תורה, הוראות והדרכות בעניני הכלל והפרט, ואף להתברך מפיו לקראת ימי הדין.

בימים עמוסים אלו של ימי הרחמים, התבקשו בני ביתו של רבנו זצוק"ל ע"י מערכת הגליון התורני של 'המבשר', להפנות לבית הגדול בבני ברק שאלות בעניני חינוך ואקטואליה, אשר רבים נתקלים בשאלות אלו במהלך עבודת הקודש בשדה החינוך, ולהיות שופר עבורם לפתור את בעיותיהם ולבטיחם בנושא יסודי וחשוב זה. זכינו, ורבנו זצוק"ל נענה לבקשתנו במאור פנים ופינה מזמנו היקר והשיב לשאלותינו שהוצגו לפניו על ידי אחד מנאמני ביתו הי"ו.

לקראת עשור להסתלקותו של רבנו זצוק"ל, חוזרים אנו במנהרת הזמן לאותם שעות מתוקות, בהם ישבנו בחדרת קודש במעונו של גאון החינוך - רבנו זצוק"ל, שגדל כוחו במיוחד בעניני החינוך המסועפים, וכפי אשר כבר הוסמך לכך מקדם ע"י מרן החזו"א זיע"א, שהועידו ומינהו להעמיד את הדור הצעיר, שארית פליטת השואה האיומה.

את עיקרה של שיחה זו הגנו מביאים לפניכם, לאור אקטואלותם הרבה בזמנינו אנו, באשר מאותם הימים בהם ערכנו שיחה זו ועד עתה, השתנו מערכות תבל ונסיגות ופתויי הרחוב גברו לאין ערוך. מדבריו אלו של מרן שר החינוך רבנו זצוק"ל, ימצאו הקוראים נוחם לנפשם, והדרכה ברורה לדעת את המעשה אשר יעשון והאיך יפעלו בכל דרכיהם.

עלינו לציין כי הדברים נשאלו על מקרים מסוימים וספציפיים, ואין ללמוד מזה הלכה למעשה. אין בדברים אלו אלא להרחיב את אופק ההורים והמחנכים, ולפתוח פתח להיכלו הטהור של רבנו זצוק"ל. על כל מקרה צריך כל אחד להתייעץ לגופו של ענין עם רבותיו ומורי דרכו.

ימין מקרבת

הורים רבים שואלים כיצד היא הדרך הרצויה לחנך את הבנים, ובמיוחד האיך עליהם להתמודד עם ילד שלא חשקה לבו בתורה? האם להתעקש עמו? או שמא הדרך הראויה היא "שמאל דוחה וימין מקרבת"? ובכלל, איך נצליח להאהיב את לימוד התורה על הילד? על ההורים לדעת דבר יסודי ובסיסי: כל ההצלחה בחינוך יכולה להיות רק ע"י נתינת טעם ו'גישמאק' לילדים מתוך הארת פנים יתירה!, בכוח לא נוכל אף פעם להכניס חשק בילדים, ואדרבה, ע"י שהאבא יתעקש עם הילד זה יגרום לדחיה אצלו והיפך החשק

"...הדבר היחידי המוטל עלינו הוא לצעוד בעקבות הרועים - רבותינו זיע"א, שהעמידו את דור בני התורה ועולם החסידות לאחר השואה האיומה, וכל עבודתם היתה לבנות מסגרות של התבדלות מוחלטת מכל הסביבה הקלוקלת, שלא לשנות את הלשון והלבוש. זוהי הדרך היחידה שלא יגררו אחרי הרחוב..."

הילדים.
כשהבית מונהג ברוח של פשטות על יסוד של תורה ומצוות ומידות טובות נחרט הדבר בלב הילד, אך אם ח"ו מורגש בבית קצת מאוירת החיים של זמנינו הדבר משפיע גם על הילדים. ולכן צריך זהירות גדולה בהנהגת הבית שלא יקלטו הבנים והבנות דברים שאינם בתחום שלהם ושאינם צריכים לדעת מדברים אלו, ובכלל זה צריך להקפיד מאד על כל הנכנס לבית הן בשמיעה והן בקריאה, כי כיום הפרוץ מרובה בזה מאוד מבית ומחוץ והדברים פוגמים בטהרת הנפש

אותו.
כן יש לומר למלמדים: עליהם לדעת שיסוד ההצלחה עם התלמידים היא הקירבה והאהבה לתלמידים, והבעת הערכתם בפניהם.

דוגמא אישית

המחנכים מצביעים על כך, שהחינוך המועיל ביותר היא הדוגמא האישית של ההורים והמלמדים, עד כמה

אתם רוצים לזרוק אותו לים!?

(י.ה.).

"על הנהלת הישיבה מוטלת האחריות שלא ישאר ברחוב, ועליהם להחזירו לישיבה, ולהעמיד לו דף עם התביעות שדורשים ממנו, שיתחייב ברבים שמקבל על עצמו לקיים את כל דרישות רבני הישיבה ממנו".

"הכלל בזה צריך להיות כמו שאמר לי פעם מרן המשגיח הגר"א לופיאן זצוק"ל, שההתייחסות של ראש הישיבה והרבנים לתלמידים, צריכה להיות כמו התייחסות ואהבת אב לבניו! כשם שהורים סובלים את בנם על גביהם בכל מצב שהוא, כמו כן על הישיבה לסבול ולאהוב את הבחור בכל מצב שהוא".

"אלא שכבר אמר פעם מרן החזו"א זצוק"ל לאחד המשגיחים, שהגדר בזה הוא, שיש להחזיק את הבחור בישיבה כל עוד שהוא אינו מזיק לאחרים. אך ברגע שמתחיל להזיק ברוחניות, יש להרחיקו מהישיבה מגודל האחריות על הבנים האחרים – שאר תלמידי הישיבה, וכמובן שגם בזה צריך הרבה שיקול דעת ואחריות יתירה".

במסגרת שיחתינו עם רבנו זצוק"ל, נתבקשנו ע"י משגיח באחת הישיבות לשאול את פני הקודש, על מקרה מסובך שנקרתה לפתחו.

ראש הישיבה זרק בחור מהישיבה מחמת חוסר יראת שמים, ואף שהנהלת הישיבה ניסתה לדאוג לו ישיבה חילונית, היא לא הצליחה בכך.

המשגיח, שמכיר היטב את הבחור, סובר שמצבו של הבחור אינו גרוע עד כדי כך, ונפשו בשאלתו, האם יש עליו לעמוד ולהתעקש כנגד ראש הישיבה שיחזירו אותו לישיבה, מכיון שאם לא יחזירו אותו לישיבה הרי הוא ישאר ברחוב ח"ו, ואחריתו מי ישרונו.

תשובתו של רבנו הרי היא יסוד מוצק בדיני נפשות אלו, וכך ענה זצוק"ל:

"מרן החזו"א זצוק"ל היה אומר תמיד במקרים אלו, "מה אתם רוצים? לזרוק אותו לים"?". (את זה אמר מרן החזו"א זצוק"ל בימים אלו, ואנו לדידן מה נענה אבתראי, אחר שמצב הרחוב והדור היום אינו מתקרב למה שהיה בשעתו.

פגמים אשר מי יודע אם אפשר לתקנם.

יש לדעת, כי האווירה בבית נחקקת כ"גירסא דינקותא" ונשאת מושרשת בלב הילד לכל חייו.

זכורני, כשלמדנו בחיידר הלכתי יחד עם חבר נוסף ובאמצע הדרך התחיל לרדת גשם, אמר לי חברי "בא ונלך לאט יותר, כך נקבל יותר שחר, הרי הולכים לחיידר". בזכרוננו אצור אפילו היכן עמדנו!

עוד זכורני שכאשר היה בעיירה איזה חולה מסוכן רח"ל, היו באים בני המשפחה והידידים לבית הכנסת, פותחים את ארון הקודש היו מכניסים את הראש לתוך הארון געו בבכיות וזעקו בתפילות, (כפי הנראה שהוא כבר מנהג קדמון להתפלל בארון קודש פתוח) ידעו שזו הרפואה הכי טובה חיו את הידיעה של השגחה ושכר.

על כן על ההורים להשריש בלב הילדים, ע"י התנהגותם, את יסודות האמונה, ואף להזכיר להם מענייני שכר ועונש שעל כל מצוה ומצוה זוכים לגן עדן, וחלילה על עבירה יענישו בגיהנום.

מול סחף הרחוב המתירני

רבים שואלים את עצמם, מדוע בימים עברו בהם הדחקות והעניות היתה נוראה ובלתי תתואר, עמדו בנסיגות ועסקו בתורה מתוך הדחק, וכיום, הקושי לעמוד בנסיגות גדל למאד?

מה רבה היא הכאב על השיבוש שנתפשט בקרב המחנה היראים לדבר ה', כאשר רבים וטובים רפו ידיהם מלעמוד כחומה בצורה מול גלי הים הזידונים של רעל ההפקרות, וטענתם בפיהם שבצורה כזו הרי כולנו ניסחף וניטבע במצולות ים התאוות לרוב עוצמתם. ולכן מחפשים היום האיך להתיר את הרצועה עד קצה הגבול בכל מיני תחומים, אם זה ברדיפה אחר תאוות העוה"ז, אם זה בהנאות ובליוויים, אם זה בתאוות האכילה, וכן בלבוש, וחושבים שע"כ כך יוכלו לעצור בעד הסחף ששולט עלינו.

טעות מרה בידם!

הדבר היחיד המוטל עלינו הוא לצעוד בעקבות הרועים - רבותינו זיע"א, שהעמידו את דור בני התורה ועולם החסידות לאחר השואה האיומה, וכל עבודתם היתה לבנות מסגרות של

סופר המבשר אצל רבינו

לגרום עבורם נזק נורא.

אך מאידך, צריך לפתח בהם את עצם הרצון של ללמוד ולעמוד בתורה כי זה הוא רצון ה', וע"י שלומדים תורה כפי הכוחות והאפשרויות שיש לו מאת השי"ת, הקב"ה יתן לו סייעתא דשמיא לגדול ולצמוח "אדם גדול", וצריך ללמוד בתמימות מבלי לחשוב על הצלחה, אלא לקיים רצון השי"ת.

אין בחורים פשוטים!

ההורים שואלים: בנינו – ילד חלש בכשרונותיו, ומתקשה זמן רב במסגרת הכיתה. האם נכון להעבירו למסגרת רשמית חלשה וע"כ כנראה יוכל להתקדם בלימודים ויהא לו לתועלת רוחנית? אם הוא מבין שזה מסגרת לחלשים ומפריע לו הדבר, על ההורים להתחשב עמו ולהשאירו במסגרת הנוכחית. וכבר היו דברים לעולמים שהורים פגעו בנפש בנם ע"י שהכניסו אותו למוסד חלש כשהבן לא הסכים לכך, והנוק לבנם היה חמור ביותר, ואף הפריע להם לכל עתיד חייהם ואכמ"ל, אך בד בבד עליהם לדאוג לו לעזרה פרטית צמודה שחלילה לא יאבד מבחינה רוחנית.

ובכלל אני רוצה לספר מעשה רב ממרן החזו"א זיע"א, באחד מחשובי העסקנים שרצה לייסד בשעתו ישיבה מיוחדת לבחורים חלשים בכשרונות, והגיע להתייעץ עם החזו"א על דבר זה.

החזו"א שלל את הדבר ואמר לו: "אין בחורים פשוטים, הדמעות של האמהות והסבתות פועלות שאין בחורים פשוטים".

כוונת החזו"א בזה, שוודאי כשיש תלמיד חלש צריך לטפל בו לפי מצבו ודרגתו. אמנם כוונתו היתה לשלול הצעתו של השואל שרצה לסווג את התלמידים החלשים, כחלשים, ולהעמיד להם מסגרות מיוחדות שילמדו בהם "פשוט". מתוך מחשבה, שאמנם, בוודאות לא יצא מהם ת"ח, ולא יחכמו להבין עמקות הלימוד, אך לכה"פ יגדלו כבעלי בתים יראים ושלמים.

על זה השיב החזו"א, שא"א לקבוע על אף אחד שהוא פשוט, ולהעמידו מעיקרא על מצב שלא יוכל לעלות, שהרי לא יתנו בידי הכלים לכך. אלא יש לפתוח מסגרות שיטפלו גם בחלשים ובפשוטים יותר, אך גם בהם בצורה ובשאיפה שיכוונו אותם לקדמם שיגיעו ויצליחו כמצויינים וחשובים, כי התפילות והדמעות בכוחן לשנות את מצבו של הנער להצלחה ועליה גדולה. אני אישית מכיר משפחה, שכל בניהם יצאו בעלי בתים יראים וחרדים לדבר ד', אולם הקטן שביניהם, שהיו עמו בעיות רבות בצעירותו שלא רצה ללמוד וכו', עלה ונתעלה יותר מכל אחיו, ומשמש היום ת"ח המרביץ תורה לרבים. וזהו כפי שאמרנו, שבזכות זה שבאותן תקופות שהיו עמו בעיות, אמו שפכה עליו הרבה דמעות, יותר ממה שביקשה והתפללה על אחיו שלא היה עמהם בעיות. הועילו דמעותיה שתרווה ממנו רב נחת לראות בעלייתו בתורה מעלה מעלה.

הרי לנו מכאן יש לנו לימוד גדול גם על כך, כמה גדול כח ההורים בתפילותיהם ודמעותיהם להצלחת בניהם.

כל מילה בתכלית הנקיות. רבינו מוסר שיעור

שביבי אור וזכרונות קודש

ממשנתו ותהלוכות חייו של

מרן הגרמ"י לפקוביץ זצוק"ל

מפיהם ומפי כתבם של גדולי תלמידיו ומקורביו רבות בשנים

לו רבינו שאם כן הוא, כבר אין זה משום שאינו שולט על העצבים עד כדי שלא יוכל לשלוט גם בשבת, אלא הסיבה היא משום שאין ה"שבת" חשובה בעיניו כל כך, וע"כ יעץ לו שיתחיל להחדיר בעצמו יותר את קדושת השבת, שילמד בבית הלכות שבת, ועוד כהנה, וע"ז ישלוט בעצמו גם בשבת. וכך הוה.

פה קדוש

רבות יש להאריך על גודל קדושתו של רבנו זצוק"ל, ועוצם שמירת דיבורו הטהור, עד שכל הגה שיצא מפיו, זכתה להינפות דקה מן הדקה כדברי חז"ל "חכמים הזהרו בדבריהם".

בפנקס קבלותיו אנו מוצאים מה שכתב בזה"ל: "בל"נ, לקבוע שעה קבועה, שבאותה שעה לשים לב ועיון רב על מהלך הדיבור של אותה השעה, שלא יהיה בהם ח"ו דיבור של איסור, ויהיה הפה והלשון תחת השגחה חמורה מבלי להיכשל חלילה בשום איסור התלוי בדיבור.

ואכן ההקפדה על נקיות הדיבור היתה ניכרה ממהלך דיבורו ושיחותיו לפי המקום, האיש והזמן, תמיד בחר לו לשון חכמים, ולא אחת עיקם כמה וכמה מילים כדי שלא להוציא מפיו דבר שאינו נקי.

בכל מילה שהוציא מפיו, ניכר היה כי עומדים לנגדו דברי הרמב"ן באגרתו: "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיך". אירע לא אחת, שפתח רבינו את פיו והתחיל לשוח באיזה ענין, אך מיד עצר את עצמו,

תלמודו" - אמר רבינו, והעלה את זכר התמדתו המפליאה של אחד מתלמידיו משכבר הימים: "הוא לא היה בעל כשרון גדול, וכל דבר היה אצלו ביגיעה גדולה עד שהצליח להבין. וכשהיה מתעייף מלימודו, היה מתיישב בסמוך לבחור הלומד, והיה מאזין לקול לימודו של חברו... עד כדי כך".

תרופת פלא להתרופפות עצבים

על תבונת דעתו ודרכי חינוכו של רבנו, ניתן להקדיש יריעה שלימה. סיפור נפלא מספר ע"כ הגר"י רפפורט שליט"א, המלמדינו עד כמה גדלה כוחו של רבנו זצוק"ל בתחום זה, וכך הוא מספר:

מעשה בראש כולל שהבחין על אחד האברכים שהוא עייף מאד בסדר א', ובטובו ניגש אליו ושאלו לסיבת הדבר. ענה לו האברך כי מכיון שהוא מגרד כל הזמן בזקנו עד שנעשה לו הדבר לבלתי אפשרי לשליטה, וכיון שהוא עושה כן גם בשבת ועובר על איסור תולש, לכן הלך לרופא והלה יעץ לו ליקח כדורים שמחלישים את העצבים כדי שיוכל לשלוט ע"ז, וכדורים אלו גורמים לו לעייפות גדולה. ראש הכולל אמר לאברך, כי על דבר כזה צריך להתייעץ עם אדם גדול.

הלכו הם אל רבינו להיוועץ עמו, ומיד שאל את האברך: האם גם בראש השנה ויו"כ אינו שולט בעצמו, וכשהשיב שבימים נוראים אלו הוא שולט בעצמו, אמר

"עוברים ושבים שהבחינו בנפילתו, מיהרו לתמכו ולהקימו. ותוך כדי כך שומעים הם את רבינו ממלמל לעצמו: "כדאית היתה הנפילה, ובלבד שלא לפגום בעינים".

באומרו: "לא, אין בזה שום תועלת".

בשיחותיו נזהר היה להזכיר תמיד את הטוב והחיובי, ונמנע היה מלהזכיר ולפרט את הצד השלילי, רק היה אומר על דרך הכלול: "ולהיפך חלילה", כשמתוך ההן נשמע הלאו.

איך אפשר לקרוא לגמרא - 'חומר'?

להלן כמה גרגירים מהתנהגות קדושה זו של רבנו זצוק"ל, שהעמידה את סביבותיו באור יקרות של יראת שמים, והבנת גודל כח הדיבור, שהיא ה'רוח החיה' שבאדם, כפי שתירגם אונקלוס על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" - "רוח ממללא".

יום ראשון בחדר השיעורים. רבינו בוחן את תלמידיו על תלמודם שלמדו במשך השבוע העבר. רבינו עובר אחד אחד, בחכמה ותבונה שואל כל תלמיד לפי רמתו, כדי שיצא מרוצה ויחוש שהוא יודע.

בהליכה לצרכי בריאות בהיותו בירושלים בבין הזמנים

10 שנה
להסתלקותו

מכשיר ההקלטה של רבנו

כל דקה היתה מחושבת ומנוצלת אצל רבינו עד תום. גם בשעת האוכל היה שקוע במחשבות של תורה. לימים ביקש רבינו לרכוש לו רשמקול, והקליט את עצמו כשהוא קורא ומבאר פרקי משניות מתוך מסכת אהלות. והסביר, כי בצהרים לאחר המאמץ באמירת השיעור, קשה עליו העיון במחשבה בתורה, ולכן בשעת סעודתו הוא מפעיל את הטייפ ומאזין להקלטת עצמו, וכך נקל לו להקדיש את רעיונותיו ומחשבותיו ללימוד התורה הקדושה.

ורגיל היה להתבטא: "אילו נברא מכשיר ההקלטה אך למען היכולת לחזור על השיעורים באמצעותו - דיינו".

"אני נקשר בעבותות אהבה לתלמיד ששוקד על

תבואו לביתי בכל שעה, ואני אסביר לכם

תיאור חי ומרגש משעות לימודו באישון ליל, סח תלמידו משכבר הימים הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ר"ר רשב"י:

בימי לימודיו אצלו, ניגשו אליו כמה בחורים ואמרו לו שהם מעוניינים לעשות 'משמר' בלילה, אבל מה יעשו אם יתקלו בגמרא או תוספות מוקשים באישון ליל, את מי ישאלו? ורבינו עונה להם בפשטות: "בכל זמן ושעה יכולים אתם לבוא ולשאול... תבואו לביתי, תדפקו, ואני אפתח לכם ואבאר לכם מה שאתם לא מבינים".

ואכן באחד הלילות שישבנו ועשינו 'משמר', נתקלנו בתוספות מוקשה, וככל שהפכנו בדבריו, לא הצלחנו להבינו ולבאר.

השעה כבר היתה שתיים או שלוש לפנות בוקר, ילדות היתה בנו, והחלטנו: הולכים לשאול את ראש הישיבה...

צעדנו שלושה בחורים במשעולי בני ברק החשוכים. עלינו בהר, חצינו את הפרדס, והגענו אל ביתו - 'הצריף' שבמעלה הרחוב. הבית כולו היה חשוך, ניסינו להטות את אוזנינו ולא שמענו מאומה, ובאכזבת מה, החלטנו לסוב על עקבותינו. אך קודם לכן הקפנו את הצריף, ואז הבחנו

בסיום הש"ס ביד אליהו

והנה אחד התלמידים מתנצל ומבקש שלא להבחן הפעם: "כי לא הספקתי לחזור על החומר".

נרתע רבינו לאחוריו ואמר לו: "נו, לא הספקת, בסדר... אין לי טענות. אבל איך אפשר לקרוא לגמרא הקדושה 'חומר'?! וכי מדובר בידע בעלמא של היסטוריה או חשבון?! הרי זו 'תורת ה' תמימה! תורת פיו של הקב"ה, איך אפשר לקרוא לזה 'חומר'?! והיו הדברים יורדים ונוקבים חדרי בטן, ועשו רושם שאינו נמחק בלב התלמידים. (מפי תלמידו הרה"ג ר' יעקב דוד אילן שליט"א).

פעם ביקש רבינו בשיעורו להגדיר הגדרה מדויקת בדיני שותפין, והשתמש בביטוי "שיווי זכויות", ומיד חזר בו ואמר: "זו אמנם ההגדרה הנכונה, אבל שלא תשתמש בזה! הביטוי הזה הפך בימינו לביטוי חילוני...". (מרשימות תלמידו הרה"ג ר' שמואל טולידנו שליט"א).

שוב פעם אחת אירע כיוצא בזה, כאשר למדו פרק 'איזהו נשך', וביקש להביא דוגמא לענין הנידון, והביא דוגמא מחיי המסחר - "הנה למשל, בבנק, כאשר..." ומיד נעצר והשתתק.

תמחוהו התלמידים לפרש שתיקה זו. לאחר שניות ארוכות ומתוחות, פתח רבינו את פיו ואמר ברעד: "איני יודע איך קרה לי כדבר הזה... להביא דוגמא מחיי חולין לגמרא הקדושה?!". והנה מתניצב קולו של רבינו, ואומר: "אני מודה לקב"ה שתפסתי את הטעות בזמן, ואני יכול לתקנה כעת, כשכולם כאן. אילו הייתי לא הייתי מתקן זאת עכשיו, הלא היה עלי לחפש את כל אחד ואחד מכם, ולהבהיר לו את הטעות להביא דוגמא שכזו!". (כך סיפר בנו הגדול הגאון רבי משה דוד שליט"א, משגיח דיישיבת 'בית דוד').

פעם עמד רבינו ונשא דברים ברבים, אחר שהביא מדברי אחד הראשונים, התבטא שאפשר גם לפרש אחרת מדבריהם - מיניה וביה נרתע לאחוריו וחלחלה אחזתו - איך אפשר להתבטא כך, שלא בכבוד כלפי הראשונים. בו במקום הפסיק את מהלך דרשתו,

באור קלוש המנצנץ מחלון המטבח. הצצנו מבעד לחלון, וראינו את רבינו יושב ליד השולחן, כשמנורת נפט קטנה יוצרת מעגל של אור קלוש על דפי הגמרא הפתוחה לפניו. אחד הבחורים חשב שאין מן הראוי להפריע את רבינו מעיונו וביקש לסגת ולשוב לישיבה, אולם חבירו נקש שתי נקישות קלות על הדלת, וכהרף עין היא נפתחה ורבינו עומד בפתח. במאור פניו הוא מכבדנו להכנס ומוביל אותנו אל המטבח הצר.

הצטופפנו שלושה בחורים על כסא אחד, והוא בסבלנות הידועה שמע את שאלתנו. ובמשך כעשרים דקות ביאר לנו את כל הסוגיה מתחילתה - את דברי הגמרא, פירוש רש"י ואחר כך התוספות, עד שהיה בטוח שהכל ברור ונהיר לנו.

לאחר מכן כיבדנו בכוס מים ונפרד מאתנו לשלום. עד היום עומדת לנגד עיני התמונה הנפלאה הזאת, איך שרבינו יושב ולומד באישון ליל לאורה של מנורת הנפט בצריפו הדל, רחוק ומנותק מכל הוויית עולם הזה, ואין לו בעולמו אלא לימוד התורה הקדושה. אלו דברים שצריכים להישאר ללימוד לדורות הבאים.

במצות פדיון פטר חמור

קדושת העיניים

על שמירת קדושת עיניו הטהורות של רבינו, אפשר ללמוד מהעובדא הבאה:

צועד רבינו בדרכו לישיבה ברחובות הצדדיים, ברחוב בית שמאי - סמטה צרה ושלווה, המובילה מרחוב חזו"א הגועש אל בית הישיבה.

ברחוב זה כמעט ואין הולך איש - מלבד תושבי הסמטה, שכולם יראים ושלמים, ההולכים בדרכי התורה ובצניעות.

רבינו שקוע בתוכן שיעורו שהוא עתיד למסור עוד מעט, מסדר שוב את הדברים בראשו, מלבן את חידושי פנים נוספת, שיהיו סדורים ומובנים עד לאחרון התלמידים.

לפתע נרתע לאחוריו. מראה אסור לפניו... תיכף ומיד, כהרף עין, כמו מאליהו נסגרו עיניו מראות ברע. מבלי להבחין בסכנה הגשמית שעמדה לפניו - גרם מדרגות שעמד בדרכו. רבינו נתקל במדרגות התגלגל ונפל ארצה.

עוברים ושבים שהבחינו בנפילתו, מיהרו לתמוך ולהקימו. ותוך כדי כך שומעים הם את רבינו ממלמל לעצמו: "כדאית היתה הנפילה, ובלבד שלא לפגום בעיניים".

הניתוח שהזיק

בערוב ימיה התגוררה אם רבינו ע"ה בסמוך לו, ברחוב בעש"ט. והקפיד לבקרה לפחות פעם בשבוע. והנה, לפתע החל לבקרה כמה פעמים בשבוע. אמו, שידעה כי זמנו מדוד ויקר, התעניינה מפיו, מה קרה שהחל לבקרה לאחרונה ביתר תדירות.

השיב לה רבינו: "חוששני מהליכה ברחוב ללא סיבה מוצדקת... אך לאחרונה לקו עיני בקטרקט (ירוד, תבלול בעין המעכיר את הראיה) וראייתי נתעכרה, ושוב איני חושש מראיה אסורה, ולכן בכל הזדמנות שאני מצליח לפנות לי זמן, אני ממהר לקיים מצות כיבוד אם!".

באחת ההזדמנויות שאל רבי שלמה לוינשטיין את רבינו על סיפור זה, האם הוא נכון? "איני זוכר" - הגיב רבינו, אבל אם אמרו כך, יתכן שהיה...".

אבל מינייה וביה הוסיף רבינו: "אבל זה אני זוכר היטב, שכשעשו לי את הניתוח בעין להסרת הקטרקט, וראייתי שבה לקדמותה, היה לי נזק גדול מאוד!" - נבהל רבי שלמה, ושאל: "איזה נזק?" ורבינו עונה: "לפתע התחלתי לראות טוב... יש לך מושג איזה נזק זה?!" והוסיף ואמר: "ואם תשאל, א"כ, למה עשיתי את הניתוח? אומר לך: כיון שהייתי הולך ברחוב, והיו אומרים לי שלום, ובשל ראייתי הלקויה לא הבחנתי בהם ולא השבתי להם שלום, ונפגעו מכך. לכן עשיתי את הניתוח".

איזוהי דרך ישראל

פניני מוסר ולקט עובדות נדירות מגדולי ישראל ששמעתי בעת הלימוד
מפי מו"ר מרן ראש הישיבה רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל
וכתבתי בלשונו של מו"ר זצ"ל בין השנים תשנ"ז - תשנ"ט בישיבת פוניבז' לצעירים

מוגש במלאות עשור שנים להסתלקותו

ואספר אגב זה, מעשה ששמעתי מאחד מתלמידיו של הגה"ק ר' אלחנן [וסרמן] הי"ד, שפעם חזר מדרך ארוכה ומיגיעת, והגיע בדיוק לשיעור, [לא אחר אבל בדיוק], והיה מאוד עייף מטורח הדרך, הוא ביקש מהתלמידים שיתנו לו זמן של חמישה רגעים לישון, לאחר חמישה רגעים בדיוק התעורר, ממש כך "חמישה רגעים" לא פחות ולא יותר. וכשפתח הספר לא היה צריך לדפדף עד המקום שהיה צריך אלא היה נפתח בדיוק במקום שהיה צריך.

רק כדי לשבר את האוזן מי היה הג"ר רפאל שפירא זצ"ל [חתנו של הנצי"ב], שכל התורה הייתה שגורה על פיו, היה שוחט זקן בעיירה בוואלוז'ין [אולי מעל מאה שנה שהיה בריא וחזק בכוחות עצמו], שסיפר שיצא לו לישון אצל ר' רפאל, והיה שומע אותו באמצע השנה ממלמל בדברי תורה כמו שהיה ער ומדבר בלימוד.

שקידה ועמל ללא הרף

בספר 'אור שמח' אפשר לראות איך שמטייל בכל הש"ס בבלי וירושלמי. איך זה? ע"י 'שקידה' - עוד הפעם לחזור ועוד הפעם לחזור. ומסופר עליו שבצעירותו למד ב"ביאליסטוק", [העיר שה'עונג יום טוב' שימש שם ברבנות], והיה יושב בביהכ"ס דשם ולומד ולומד כל הזמן, הוא רק ידע היכן מקומו והספר ותו לא מיד.

גודל הזכות בתורה כפי העמל שמתייגעים עליה

על גודל היגיעה והשקיעות של הנצי"ב זצ"ל, זכיתי לשמוע הרבה בבית הוריי שהם גרו ע"י "בית הרב" בוואלוז'ין. ופעם שמעתי מאבא שלי ז"ל שהנצי"ב הסתגר בעלייה למעלה מעשרים שנה ולמד ביגיעה עצומה בלא שום הפסק, ומגודל היגיעה הזו יצא לנו "הנצי"ב". למשל כשלומדים את החומש עם פירושו "העמק דבר", רואים שכל התורה כולה שטוחה לפניו כמפה, ועכ"ז אמר הנצי"ב על עצמו שלא זכה להגיע ליגיעה של רבי יצחק אלחנן [ספקטור] זצ"ל, כי הוא זכה לענות תשובות לכל העולם, ואמנם גם הנצי"ב זכה, אך לא כר' יצחק אלחנן שהוא זכה יותר בזכות העמל שלו בתורה.

לחזור ולחזור כדי לדעת בע"פ

עיקר הלימוד בתורה שבע"פ, הוא לדעת בע"פ הגמ' רש"י ותוס' שהוא תושבע"פ, ומספרים על גדולים שלמדו לפחות מסכתא אחת בע"פ, כדי שידעו ויוכלו לחזור על זה בע"פ. וכן שמעתי מספרים על ר' הערש פסח (הגרצ"פ פרנק) זצ"ל, כשהיה עוד אברך ביפו לפני ירושלים, היה לומד וחוזר עוד הפעם ועוד הפעם כל השבוע, עד כדי שזכר הכול בע"פ, כדי שיוכל ללמוד ע"פ בליל שבת שאסור ללמוד לאור הנר משום שמא יטה.

מוחק אותך כבר מהרשימה. החזו"א התפלל עליו כל יום עד שבפעם הזאת הרגיש שכבר אינו צריך לזה עוד.

שקיעות בלימוד-שאין שום דבר גורם להפסק

מספרים על הג"ר ברוך בער זצ"ל, איך שהיה שקוע בלימוד, כשהלך לישון הייתה ערימה גדולה של ספרים

לחזור כדי לא לשכוח

שמעתי מאיש זקן שהיה מקורב אצל הרוגאצ'ובר זצ"ל, ופעם הוא שאל אותו כמה זמן לוקח לשכוח מה שלמד, והוא ענה לו תיכף כשאני סוגר את הדף, [וזה פסוק מפורש "התעייף עיניך בו ואיננו"]. ולא בבת אחת זה נשכח לאט לאט, כמו במקוה ש'חסר ואתאי', וגם בשוחט שאינו יודע שחיסה זה 'חסר ואתאי' שזה לא נעשה בבת אחת, וכן בלימוד התורה אם לא חוזרים שוכחים ואם לומד תורתו משתמרת במקום אחר, שע"ז נאמרה בתורה האזהרה "פן יסורו מלבבך כל ימי חייך".

ראש הישיבה בקריאת התורה

על השולחן, ולמחרת לא היה צריך להתחיל הכול מחדש, שהיה אצלו ממש המשך אחד. וסיפר לי אחד מתלמידיו, שפעם דיבר מעניין "שקיעות בלימוד" (-ליגען אין לערנען) לפני בני הישיבה עד שלא שם על לב שמדבר על עצמו, ואמר לתלמידיו שנו מדותיי, (כלשון הגמ' (בגיטין ס"ו, א') וכן אר"ש לתלמידיו בניי שנו מדותיי), כשאני הולך לישון ואני מפסיק באמצע עניין, למחרת אני צריך לחזור עוד פעם על כל העניין אלא מאיפה שהפסקתי, ממש מאותה מילה, כאילו לא היה שום הפסק. זה הכוונה להיות 'שקוע בלימוד' בלא שום הפסק, שהלך לישון רק כדי שיוכל להמשיך הלאה.

שמעתי מאחד מתלמידי הגה"צ רבי ברוך בער [מקמניץ] זצ"ל, שאמר לי משמו שפירש הפסוק (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם - עפ"י משל באחד שהולך בדרך ורוצה לחזור אז יש לו ב' סימנים, הא' אם רואה שהדרך סלולה ואין בה קוצים ודרדרים סימן שדרך בני אדם היא. והב' כי עדיין יכול להיות שזו דרך של גנבים וליסטים, אם רואה שהולכים בה אנשים מכובדים סימן שדרך טובה היא. וזה הפירוש כאן שכתוב בפסוק שני סימנים "כי ישרים דרכי ה'", שדרך ה' היא סלולה בלי קוצים ודרדרים, ועוד סימן "וצדיקים ילכו בם" שצדיקים הולכים בה.

חכם הוא זה שאוהב המוסר

מו"ר רבי לייב חסמן זצ"ל היה אומר "מ'זאגט אויף יענעם אז ער איז א פרומער, א פרומער איז ער? א קלוגער איז ער?" - אומרים על אחד שהוא יר"ש, יר"ש הוא? זה פיקח הוא. וזהו פירוש הפסוק במשלי "אוהב תוכחת מוסר בקרב חכמים תלין".

גודל היראה מברכה שאינה צריכה שמעתי מאחד מגדולי הדור, כמדומני בשם רבי ברוך בער זצ"ל, שפעם ישב הגר"ח מוואלוז'ין ע"י רבו הגר"א, והיה לו ספק בברכה, כנראה שהייתה דעתו שלא לברך, אך כיון שישב ע"י רבו שאל אותו, והוא אמר לו לברך, ר' חיים התחיל לברך אבל כשהגיע לשם ה' התאמץ כמה פעמים ולא היה מסוגל לומר אותו מרוב פחד ויראה.

דקדוק המעשים של הח"ח

סיפר לי הרב מפוניבז' זצ"ל, [הרי הוא היה מאוד מקורב, ממש יוצא ונכנס בבית מרן ה'חפץ חיים' זי"ע], שהיה צריך פעם איזה ספר שלא היה קל להשיג, [בתקופה של פעם היה מאוד קשה להשיג ספר], וראה ספר זה אצל הח"ח בביתו, ושאל להח"ח אם יכול לקחת ספר זה, השיבו הח"ח שאין לו את הספר בבית. וכיון שהיה מקורב אצלו העז ושאל הרי ראיתי את הספר בבית, והשיבו הח"ח הספר הזה הוא שאול אצלי ואינו שלי.

וסיפר לי עוד שהח"ח זי"ע הפך אז פניו לצד ארון הספרים, והתחיל לעשות חשבון הנפש, [כידוע שהח"ח בחשבון הנפש היה גדול מאוד כמו שיש הרבה מעשיות], איך הספרים שלי? שקניתי אותם בכסף, והרי זה בזבוז לי את הזמן, 'חיים' זה הפסיד לי... כך היה מתנהג.

מרן החזו"א מעודד חולה בדיבור

היה מעשה אצל החזו"א זצ"ל, שהגיע אליו יהודי בעה"ב חשוב, שחלם חלום עגום, והיה מודאג מזה. החזו"א שאל אותו לשמו ולשם אמו, וכל יום לאחר פת שחרית - כנראה, היה החזו"א מגיע לביתו לבקר אותו ולדבר עמו, עד שיום אחד בא אליו ואמר לו עכשיו אני

10 שנה להסתלקותו

וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן

"כלב הלך שם ונשתטח על קברי אבות":

פענוח תעלומה-זוטא: האם היו גדולי ישראל שייחסו מעמד מועדף לערי ארה"ק שצדיקים רבים טמונים בין רגביה - יותר על פני מעמדה העליון של ירושלים עיר הקודש והמקדש?

להיבט זה מתייחס ה"מטה יוסף", בכתבו: "מעלת ירושלים גדולה מצפת אף בזמן החורבן, כדתנן בסוף כתובות (ק:): הכל מעלין לירושלים, נמצא דאפילו בזמן הזה יש לירושלים יתרון גדול על צפת!" עם זאת, בסופו של דבר, הוא מצדיק את פסיקתו של המהר"ם חיון. ונימוקו עמו. אותו נגיד, הרי בחר מלכתחילה בטבריה, ולא ייעד את כספי הקרן לשיבות שבירושלים. "ודאי" - משער ה"מטה יוסף" - "שהוא מפני שיש בה הרבה צדיקים קבורים בה יותר מבירושלים, ואם כן צפת דמיא לטבריה בזה, שיש בה גם כן הרבה צדיקים, יותר ויותר מבירושלים".

הוא אומר, כי בדירוג מעמדן של הערים - אין ספק שקדושתה

והישיבה נותרה שוממה. במקביל, הקרן ממשיכה להניב רווחים, ועתה נשאלת השאלה לאן להעביר את המלגות. המהר"ם חיון מאריך בתשובה המתפרשת על פני דפים ארוכים ומהפך בשאלה מכל צדדיה, עד שהוא מגיע למסקנה שהפקידים אמורים להעביר מעתה את הרווחים לישיבה בעלת מעמד שווה-ערך לפחות לישיבתה של טבריה. היות וטבריה היא מהערים הקדושות בארץ ישראל ויש בה ערך-מוסף, מסיר המהר"ם חיון כי התחליף הראוי היא הישיבה שבעיר הקודש צפת. ובלשונו: "כשבאים לשנות בדבר מצוה, לא פליגי אלא בשינוי הפחות ממנו, אבל שווה בשווה כולי עלמא מודי דרשי. ובנידון דידן - צפת וטבריה כי הדדי ניניהו".

דעה אחת - ירושלים

"...ואיך יצויר שצפת הוא גבוה מירושלים ואוירה טוב מירושלים, וקרא כתיב 'וקמת ועלית אל המקום' ופירש רש"י 'מכאן שגבוה בית המקדש מכל ארץ ישראל'..."

היתירה של ירושלים תקפה שרירה וקיימת, והיא עולה בחשיבותה על פני צפת וטבריה. אך ספציפית במקרה זו ישנה מפת שיקולים אחרת. כאן היינו אמורים לעמוד על דעתו של הנגיד ולשער את העדפותיו. ומאחר והימצאות קברי הצדיקים בטבריה ובצפת העניקו להן יתרון בעיניו של הנגיד, אף עלינו להמשיך בסד השיקולים שלו.

ההכרעה: תושבי צפת שווים לתושבי ירושלים בדמי החלוקה.
הנימוק: התורמים מעוניינים לשמור על קברי הצדיקים

זווית זו, משתקפת בתשובה נוספת שנכתבה באותו זמן ובאותה סביבה. בספר "גנת ורדים" לרבי אברהם הלוי, רבה של יהדות מצרים לפני 300 שנה ויותר, מוקדש סימן שלם בחלק יורה דעה

המהר"ם חיון לא מסתפק בזה, אלא אף עולה דרגא נוספת. לא זו בלבד שצפת שווה לטבריה, אלא היא אף עולה עליה. ומדוע? כי בזה"ק בפרשת ויקהל (ח"ב רכ). נאמר מפי התנא האלקי רשב"י כדברים האלו (ע"פ תרגום הסולם): "בזמן ההוא שיתעוררו מתי עולם ויזדמנו בארץ הקדושה, יקומו מחנות מחנות, כולם על ארץ הגליל, משום ששם עתיד מלך המשיח להתגלות משום שהוא חלקו של יוסף".

אם כן אפוא, צפת השוכנת בארץ הגליל, עולה בחשיבותה על פני טבריה!

את התשובה כולה מעתיק רבה של מצרים לפני 300 שנה, הגאון רבי יוסף נזיר, בספר תשובותיו "מטה יוסף" (ח"ב י"ד סימן יא), ואחריו (סימן יב) מקדיש מעצמו תשובה ארוכה לחוות את דעתו הוא.

מסוף דבריו, משתמע שהציקה לו שאלה כבדת-משקל: אם אנו תרים אחר עיר שעולה בחשיבותה על פני טבריה, מדוע לא נפנה ישירות לירושלים, עיר הקודש והמקדש?!

בפרשתנו, בה נאמר "וַיַּעֲלֶה כְּלָב עַד חֶבְרוֹן", ובלשון יחיד נאמר, כי "כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם" כמובא ברש"י מדרשת חז"ל במסכת סוטה (לד:). ובהמשך אף הובטח לקבל נחלה זו, כנאמר להלן: "וַיַּעֲבְדֵי כָלֵב עֲקֵב הָיְתָה רוּחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמָּלֵא אַחֲרֵי וַהֲבִיאתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר פָּא שָׁמָּה וַיִּרְעוּ יִירָשָׁנָה" - זו העת והשעה להציב זרקור לעבר השלכות מעניינות שנגזרו כתוצאה מהמעמד המיוחד שהוענק לערים בארץ הקודש שצדיקי עליון נטמנו בין רגביה, ולהתוודע לדין-ודברים בין גדולי התורה עד היכן הדבר מתבטא למעשה.

את עצם הקדושה המופלגת והזכות הכבירה שמיוחסת למקום שצדיקי עולם טמונים בה - מן המותר לתאר. על חברון עצמה כבר שנינו במשנה המפורסמת במסכת יומא על תחילת סדר העבודה של יום הכיפורים: הממונה בבית המקדש התייצב עם שחר היום הקדוש בשנה ושאל - "האיר פני כל המזרח עד שפחפרון"? ורש"י ביומא (כח:): מביא את דברי הירושלמי: "כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון".

נפנה אפוא, כאמור, אל 'דיני ממונות' שהוכרעו כנגזרת מזכות זו, ואגב אורחא, נסתור הנחה שגויה שקנתה שביתה בחיבורי מלקטים שונים בני זמננו אודות היחס הנכון של עיה"ק צפת המשופעת בקברי צדיקים מול מעמדה של ירושלים עיר הקודש, מתוך העדר ידיעת פני הדברים לאשורן.

ההכרעה: דמי ה'חלוקה' יועברו ללומדי צפת.

הנימוק: קברות הצדיקים שבה

לפני מעל 300 שנה, שוגרה אל הגאון מהר"ם חיון אגרת שאלה. נגיד ידוע הקדיש קרן צדקה לטובת הישיבה שבעיר טבריה. הוא העביר סך עתק לפקידים הכוללים בארץ ישראל, ומינה אותם להשקיע את הכסף בנכסים מניבים, ולחלק את ההכנסות בקביעות בין תלמידי החכמים השוקדים יומם ולילה על התורה בישיבת טבריה.

שנים חלפו, תמורות השתררו, הגליל ידע התפוכות שונות, והקהילה היהודית בטבריה שבתה. בני הקהילה התפזרו לכל עבר,

ירושלים עדיפה. הר הזיתים

היתכן שצפת עדיפה מירושלים? בית החיים העתיק בצפת.

דעה שניה - צפת

"...וכי חס ושלום אמר הרב חסד לאברהם שצפת קדושה יותר מירושלים, לא, כי אמר שאוירה זך ומוכנת להשיג שם עומק התורה וסודותיה ויש לו יתרון..."

לליבון "טענות ותביעות בין קהילת קודש ספרדים ובין קהילת קודש אשכנזים" (כלל כ סימן ט). בין השיטין באים לידי ביטוי מערכות חלוקות כספי הכוללים בקהילות המצומקות בארה"ק באותם ימים, ומצוקת התושבים הדלים ששיוועו לכספי התמיכות מגדיבי פזורות הגולה.

גם שם, נטבע חותם של מתיחות מסוימת בין הקהילה הירושלמית לזו הצפתית. בשניהם שיוועו לפת לחם, ושניהם ראו יתרון מסוים בקהילה שלהם בעיר מגוריהם המצדיק לדעתם נתח גדול יותר.

הירושלמים, אלו שזכו לקבוע משכנם בהר מרום הרים, סמוך ונראה למקום מקדש ה', טענו שמשלוחי הכספים יועדו מלכתחילה אליהם. "מדוע זה נחשוב שיהודי בחו"ל שיגר את כספיו לגליל, בעוד יש לו אפשרות ליזכות בהחזרת עטרה ליושנה וביסוס יישוב יהודי במקום הנחשק ביותר, בתוככי ירושלים"?! טענו הללו, במידה רבה של הגיון.

אך רבה של מצרים התכתב עם חכמי ארץ ישראל והם דחו את הטענה. **"המתנדבים בעם בערי אשכנז דעתם שלמה"**, כותב

יותר, בימיו של מאור הגולה **מרנא ה"חתם סופר** זי"ע, אנו מתוודעים שהיתה אף קיימת מחשבה מעשית לקבוע מלכתחילה מקום מגורים בקרבת ציוני הצדיקים, ובשל כך יוענק יתרון לצפת אף על פני ירושלים, במידה מסוימת.

כך אנו נמצאים למדים מתוך מכתב של ה"חתם סופר" אל הצדיק הקדוש **רבי עמרם חסיידא זי"ע**, שכידוע עלה לחון את עפר הארץ בהדרכתו הצמודה של רבו ה'חתם סופר' והשפיע רבות על היישוב המתחדש בצפת.

וכה כותב רבו, כפי שנדפס בשו"ת **"חתם סופר"** (תשובה רלד): **"טרם היפרד הרב הגאון מה"ו עמרם מפה, הייתי כופל ומשלש עמו שלא ידור אלא בירושלים מקום משכן כבוד בית אלקינו, וכאשר עלה הרמב"ן ז"ל".** ומדגיש ה'חתם סופר': **"אף על גב דבצפת נמצא קברי אנשי אלקים הידועים, מכל מקום מי ימיר זה בקדושת ירושלים ומקום מקדש".**

יחסו זה של החת"ס לעדיפות ההתיישבות בירושלים דווקא, נודעת ומפורסמת, וכידוע דבריו המרטיטים שם שתלה את הקולר של רעידת האדמה הקטלנית שהחריבה את צפת ב'קנאת ירושלים שאיש לא שם לבו לדור שם או לעלות אליה'. עכ"פ, מבין השיטין, נוכחים אנו לראות שהמצאות קברי הצדיקים בצפת היווה משקל ללבטים בעיני העולים.

הכרעת החת"ס: קדושת צפת אינה משתווה לקדושת ירושלים

תמונה רחבה יותר שיחכימנו על השיח הערני בעניין, נפרש לימים בהרחבה על ידי הסופר החסיד רבי בצלאל לנדוי ז"ל, שעלה על מטמונית יקרה ובעלת ערך היסטורי עצום: **פנקס הקהילות של 'פקוא"מ** - הלא הוא הגוף עתיר הפעולות 'פקידי ואמרפלי אמסטרדם' שנטלו על שכמם את הטיפול בהעברת כספי התמיכות מאירופה לעניי הכוללים בארה"ק. בין דפי הפנקס, מתוודעים להתכתבות הנרחבת בינם לבין ה'חתם סופר' והגאון רבי אפרים זלמן מרגליות מברודי, ומתקבלת פרספקטיבה נרחבת על היחס בקו צפת-ירושלים. (את הדברים פרסם בנספח מיוחד בסוף הספר "מסע מירון" שהוציא במהדורה מיוחדת, ומשם שאבנום).

ראשיתו של הפולמוס הנזכר, נעוץ בפסקא מופלאה שבכתביו של **המקובל האלקי רבי אברהם אזולאי זי"ע**, זקנו של החיד"א. רבי אברהם, שאחר עלותו ארצה מעיר מולדתו פאס שבמרוקו הכיר היטב את מושבות היהודים בארץ, שכן את חק לימודיו עשה בצפת במחיצתם של מקובלי העיר, ואילו את מקום מושבו קבע בחברון, אך לימים הוכרח להימלט לירושלים, ומשם - אחר שהות קצרה בחברון - נמלט לעזה. בעזה, שהיתה באותם ימים מרכז יהודי שוקק ותוסס, חיבר את ספרו הנודע **"חסד לאברהם"**.

וכה כתב שם (מעין ג נהר יג): **"קדושת ערי ארץ ישראל נחלקות לכמה קדושות"**, כאן הוא הולך ומונה את הערים ירושלים, שכם, טבריה, צפת ומירון, ומתעכב בכל אחד מהם עם גילויים על שורשם וסודם, ובשורותיו על עיה"ק צפת כותב כך: **"הדר בה יש לו יתרון על שאר ערי ארץ ישראל, והנפטר והנקבר שם - בעבור שהוא מקום גבוה ואוירו זך ונקי יותר מכל ארץ ישראל - לכן במהרה שטה נפשו ופורחת למערת המכפלה לעבור לגן עדן התחתון"**.

משפט-המחץ בדברי קדשו - **"יש לו יתרון על שאר ערי ארץ ישראל"**, עורר את הנידון הנסער. האם הכוונה ליתרון של צפת גם על פני ירושלים עיה"ק?

כפי המסתמן מפנקס פקוא"מ, נתלו הללו במשפט זה, וטענו לעדיפות של תושבי צפת על פני תושבי ירושלים. גם כאן, כבדיונים הקודמים שהבאנו עד הנה, התחולל ויכוח אודות חלוקה מוצדקת של כספי הכוללים. הכספים היו מצומקים למדיי, לא היה בהם כדי חלוקה עבור פיות כל עוללי ירושלים וצפת, ואל רבה של פרעשבורג באה שוועת 2 הקהילות. השד"ר הירושלמי, רבי שלמה זלמן שפירא, תיאר באזניו את סבלם של תושבי ירושלים, ובמקביל הורצה אליו אגרת מהקהילה הצפתית, שם תיארו ש"הם הם הנתונים בצרה", כלשונו.

על רקע זה באה חוות דעתו של החת"ס, כי במידה והמצוקה שקולה ב-2 הקהילות, יש לתת זכות ראשונים לתושבי ירושלים. לסברתו, זכאים הירושלמים לזכות קדימה. (אם כי לא רצה להכריע למעשה, וסמך על אנשי פקוא"מ שיבקשו הכרעה ברורה מבית הדין שבארס צובא הסמוך לארץ).

בין דבריו של החת"ס בתשובתו הנחרצת, באה התייחסות

האם הרמב"ן עזב את ירושלים בכדי להיטמן באדמת חברון?

בספר "שער ראובן" מצטט את דברי ה"גשר החיים", שנהגו לא להוציא מת מירושלים לקברו במקום אחר, מחמת כבוד ירושלים. כך גם אין מוציאים מת מחברון לעיר אחרת, ואפילו לירושלים, בשל קברי האבות שבה, וכיצא בזה בצפת ובטבריה, וכמסופר על הר"י שאג שקנה קברו בהר הזיתים אך אחר שנפטר בטבריה קברוהו שם.

עם זאת, הוא מציין שהאגדה מספרת על הרמב"ן שבסוף ימיו עבר מירושלים לחברון לחצוב לו קבר.

למען הדיוק, כך הם פני הדברים:

הרמב"ן עצמו כותב על כך באגרת ששיגר מארץ ישראל לבנו רבי נחמן שנשאר בגירונדה, בו הוא כותב בין היתר:

"בירושלים עיר הקודש אני כותב אליך ספרי זה, כי שבח והודאה לצור ישעי זכתי ובאתי לשלום ביום תשיעי לירח

בארץ ישראל".

בפועל, יש המוסרים שהרמב"ן קבור בירושלים ליד כפר השילוח, ואחרים טוענים שמנוחתו כבוד בעכו. אחד מתלמידיו של הרמב"ן ששהה בארץ ישראל והעלה את סדר מסעותיו על הכתב (נדפס בנספחים שבסוף "כפתור ופרח" שבהוצאת ביהמ"ד להלכה בהתיישבות), מפרט על ביקורו בחיפה ומונה כמה וכמה קברים של גדולי הראשונים הטמונים על הר הכרמל ואינם ידועים בזמננו. בין היתר, מונה הוא את "מורי הרב ר' משה ב"ר נחמן מגירונדה".

גם שנים רבות אחריו, בדורו של ה"בית יוסף", מופיע תיעוד של תייר שטוטט בקברות הצדיקים בארה"ק ומונה את קבר הרמב"ן בחיפה.

עם זאת, ידוע שמציינים את קברו של הרמב"ן בחברון,

ציון הרמב"ן בחברון. צילום אבישי טייכר CC BY 2.5.

על פי מסורות שונות מדורות מאוחרים יותר. מובא בספרו של הר"ח הורוויץ "חבת ירושלים", ש"חויץ לשער שלהם (-של חדר הישמעאלים במערת המכפלה) יש מקום מיוחד ליהודים להתפלל, ויש חור אחד בכותל ההוא והוא מכון כנגד קבורת האבות והאמהות, ואומרים שסמוך לשער והחור ההוא קבורת רבינו הרמב"ן ז"ל, וכן כתב ב'שבחי ירושלים' שסמוך למערת המכפלה מבחוץ קבלה מזקני שער שקבור הרמב"ן שם".

אלול ועמדתי בה בשלום עד מחרת יום הכיפורים, אשר פני מועדות ללכת לחברון העיר קברות אבותינו, להשתטח כנגדם ולחצוב לי קבר בע"ה".

אם משאלתו זו אכן עלתה בידו - אין בידנו נתונים מבוססים חד-משמעית. רבי דוד קונפרטו בספרו "קורא הדורות" כבר כותב אודות אגרתו זו של הרמב"ן ש"כתב שם שהלך לחצוב לו קבר בחברון, אך לא נודע בבירור אם הוא קבור בחברון או בירושלים, רק ידענו בוודאי כי נפטר ונקבר

חד-משמעית לאסמכתא של האמרכלים על מעלתה של צפת יתר על פני ירושלים. וכך כותב החת"ס: "חלילה להעלות על הדעת שקדושת שום עיר יותר מירושלים!"

את גישתו הנוקבת הוא מסמך על טענה הלכתית. הרי קיימא לן שהרואה את ירושלים בחורבנה עליו לקרוע קריעה, והגמרא (מו"ק כה:) דנה במי שרואה את ירושלים החרבה תחילה ואחר כך את מקום המקדש, אם עליו לקרוע שני קריעות. אם אכן צפת מקודשת יותר מירושלים - טוען רבה של פרעשבורג - נמצא שמי שהגיע לצפת בעודה חרבה עליו לקרוע קריעה, ואחר כך בהגיעו לירושלים לא יצטרך לקרוע שנית, שהרי כבר קרע בדרגא המועדפת! והרי לא ייתכן לומר כך.

החת"ס ממשיך, שאף כי יש מקום לפקפק ולהעלות סברא שקדושתה היתירה של ירושלים הייתה בתוקף רק בזמן שבית המקדש היה קיים ואילו כהיום צפת אכן עדיפה עליה, ובכל

הבהרת האמרכלים: היתרון בצפת הוא להשגת עומק התורה

הטענה הנגדית, זו שהועלתה על ידי פקידי ואמרכלי הקופה שנטו להעדיף את צפת יותר על ירושלים, הייתה עלומה רבות בשנים. בתשובות ה"חתם סופר" לא נדפסו חילופי האגרות משני הצדדים, כי אם תשובותיו של החת"ס עצמו (וגם אלו לא נכרכו כולם בספר, כפי המוכח מהדין-ודברים).

נעלם' זה, הוליד ספקולציה שגויה ומופרכת, המופיעה ונשנית בקונטרסי מלקטים אחדים בני זמננו, שיצרו מכך ויכוח של ממש - האם ירושלים עודה מקודשת יתר מצפת אליבא דה'חסד לאברהם'. לדידם, קיימת כאן אסכולה שחלקה על גישתו של החת"ס, וקיבלו את דברי האזולאי ללא הסתייגויות ולפיהם צפת יתירה על ירושלים. הללו, אף הוסיפו ותלו זאת בקדושה החופפת על העיר בזכות קברי הצדיקים שבה.

ולא היא.

ראשית כל, קדושה עצומה אכן חופפת בשל קברי הצדיקים. בצפת עצמה ספונים כפליים כיוצאי מצרים - כפי שהעיד האר"י הקדוש, וזאת עוד טרם נטמנו בעפרה גדולי חכמי ומקובלי צפת בדורו ובדורות אחריו. אולם אין בכך כל הקשר לדירוגי קדושה מול קדושת ירושלים עיר הנצח. גדולי התורה שציטטו את הדברים, נוהרו בפלס זהב ולא כתבו כן כל עיקר. יצוין, לדוגמא, הגאון הנודע רבי יעקב חיים סופר מבגדד, שבחיבורו הענקי "כף החיים" כתב כך (סימן רמ"ח אות מה): "צפת יש לה יתרון על כל שאר ערי ישראל, ילקוט ראובני בשם טוב הארץ (-שם צוטטו דברי ה'חסד לאברהם'), ועיין בתשובות חתם סופר שכתב דצפת במעלה נגד שאר ערי ישראל, אבל ירושלים גדולה במעלה מצפת" (ומכאן תשובה למלקטים שסילפו את דבריו הזהירים ותלו בו פלוגתא כאילו הילקוט הראובני עסק בקדושת צפת מול קדושת ירושלים). ולגופן של דברים, עם חשיפת תכריך פנקסי פקוא"מ על ידי הרב בצלאל לנדוי, מתוך הכתבים המקוריים השמורים בארכיוני מוזיאון "יד בן צבי" בירושלים, נגלה לנו מכתב התשובה הנגדי שנשלח על ידם לחת"ס, ומהם נוכחים אנו לדעת אל-נכון את 2 הצדדים.

האגרת, נכתבה על ידי רבי צבי הערש לעהרין, אחד משלשת האמרכלים הראשונים שעמדו בראש מוסד פקוא"מ וניהלו ביד רמה את החלוקה. עליו מעיד החת"ס עצמו בתשובה אחרת (תשובה רג) "באמונה הוא עושה וחפץ ה' מצליח בידו". רבי צבי הערש עצמו נחשב לגדול בתורה, ובספרי השו"ת של גדולי דורו הוא מופיע כמה פעמים בהתכתבויות ענפות סביב נידונים הלכתיים מובהקים.

בתשובתו לחת"ס, מבהיר הוא מחדש את דבריו אודות יתרונה של צפת על פני ירושלים בעקבות דברי ה'חסד לאברהם', ומסביר בצורה רהוטה את עמדתו: "אחרי בקשת המחילה מהדרת קדשו אומר, כי נפלאותי במה שרצה לפרש בדברי חסד לאברהם שרוצה לומר (שיתרונה של צפת על פני ערי ארץ ישראל היא) לבד מירושלים, ותחילת הדיבור שם מירושלים, כמו שכתב דע כי ירושלים וכו".

ובהתייחס לעצם טענתו של החת"ס איך ייתכן לומר שקדושתה של צפת יתירה על ערי ירושלים, מבהיר הרצ"ה לעהרין: "ומה שכתב דאם כן הפוגע בצפת וקרע לא יקרע עוד בבואו לירושלים וזה נגד הש"ס והפוסקים, נפלאות היא גם היא, וכי חס ושלום אמר הרב חסד לאברהם שצפת קדושה יותר מירושלים, לא, כי אמר שאוירה זך ומוכנת להשיג שם עומק התורה וסודותיה ויש לו יתרון, אך כל זה לא יסתור ולא יגרע קדושת המקום בעיר הקודש ירושלים, קדושת החומה וקדושת הר הבית וקדושת בית המקדש בבניינו".

אם כך אכן, מדוע השגת עומק התורה בצפת כן יתירה על ירושלים, למרות שקדושתה פחותה?

על כך משיב הרצ"ה לעהרין בדברים נמלצים: "נגלה זה מסוד ה' לייראי, ומלבד שהיה הרב המחבר (בעל חסד לאברהם) עצמו מקובל גדול, כתב הרבה מדברי הרמ"ק והאר"י ז"ע. ואפשר גם שיש מניעה בענין ההשגה במקום היותר מקודש (-כי הציגונים מתגרים ביותר)".

עכ"פ, נמצינו למדים כי אין כל מקום לוויכוח על מעלות הקדושה. מה שהיה הוא שיהיה. ולצד הקדושה הנצחית בירושלים, קיימת קדושה מיוחדת בערים חברון, טבריה וצפת, בשל קברות הצדיקים שבוודאי מוסיפים קדושה וזכייה רבת למקום.

קרבנות הכפרה שיטת רבי אברהם בן עזרא

תרי"ג המצוות - כך יודע כל יהודי שלמד אי פעם קצת - נחלקות לרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. חלוקה זו מופיעה פעמים רבות לאורכה ולרוחבה של תורה שבעל פה. אבל אם נחפש אותה בתורה שבכתב, ההבחנה הזאת מופיעה רק במקום אחד, בקרבנות העברות שבפרשת ויקרא ועל כך במאמר שלפנינו

במעשה שעשו, לא שישבו ולא עשו, וכן 'אשר תעשה ביד רמה' (פסוק ל).

אבל טעמו שתשגו ולא תעשו מה שציווה השם, אבל תעשו הפכו. או יאמר שתשגו ולא תעשו מצוותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות, כי המניעות בלא תעשה יקראו מצוות, כמו שאמר (ויקרא ד, ב) כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה: מתוך דברי הרמב"ן אנו למדים על הקשיים שמחמתם חידשו בעלי הפשט את חידושם המפליג. הקושי הראשון כמובן הוא מה שתמהנו עליו, הלשון 'ולא תעשו' משמע אי-עשייה, וזולת זאת הלשון 'מצוות' משמע ציווי לעשות, שכן בלאווין אנו מוזהרים דווקא שלא לעשות, ופחות מתאים על זה לשון ציווי. על הקושי האחרונה מעיר הרמב"ן ובצדק שזה אינו נכון, שהרי בפרשת ויקרא אנו מוצאים כמה וכמה פעמים את הביטוי "מצוות ה' אשר לא תעשינה", כי "המניעות בלא תעשה יקראו מצוות". ובאשר לקושי הראשון, טוען הרמב"ן שלא תעשו שבכאן פירושו לא תקיימו את רצון ה' - וזה על ידי שעברתם בידיים על מצוות לא תעשה. והוא מוכיח את דבריו, שהרי בהמשך העניין אומר הכתוב "אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", "אשר תעשה ביד רמה", וזה מתאים רק על לאווין, שעוברים עליהם בקום ועשה, ולא במצוות עשה שעוברים עליהן בשב"א-לתעשה.

זאת ועוד מקשה הרמב"ן: בסוף הפרשה (פסוק ל) כתוב שהעובר במזיד נענש כרת. ואם נעמיד אותה במצוות עשה, יוצא מכך שיש עונש כרת על כל מצוות עשה שבתורה, וזה דבר שלא שמענו מעולם.

שיטת ראב"ע בקרבן חטאת

מי הם אותם בעלי הפשט שרמב"ן דוחה את דבריהם מכל וכל? פירוש כזה מופיע אצל ראב"ע כאן (פסוק כד): "הנה שעיר - נוסף, בין שעשו בשגגה מה שצונו שלא לעשות, ובין שלא עשו בשגגה מה שצונו לעשות".

לשונו של ראב"ע כאן סתומה למדי, ועשויה להטעות. אולם כוונתו היא שפרשה דנן מוסיפה על פרשיות החטאת שבויקרא שעיר נוסף, שהוא החילוק בין שעברו בשגגה על מצוות לא תעשה לבין שביטלו בשגגה מצות עשה. כלומר, פרשת ויקרא

הרמב"ן מתייחס לקושי הזה ומבאר אותו: וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה - הפרשה הזו סתומה במשמעה, ויטעו בה בעלי הפשט לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצונו לעשות והוא שוגג.

תחילת פרשת שלח מפירוש התורה לראב"ע. כ"י פריז 175

ודבריהם דברי רוח! שאם כן יהיה חיוב קרבן בכל מצות עשה שבתורה כשלא קיים את כולם ושגג באחת מהם, ויהיה חיוב כרת בכל מי שאינו מקיים את כולם כשיעבור על אחת מהן במזיד, כי הכתוב אומר (פסוק כג) את כל אשר צוה ה' אליכם. ועוד שאמר כאן (פסוק כד) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, כי שגגתם

תרי"ג המצוות - כך יודע כל יהודי שלמד אי פעם קצת - נחלקות לרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. חלוקה זו מופיעה פעמים רבות לאורכה ולרוחבה של תורה שבעל פה. אבל אם נחפש אותה בתורה שבכתב, ההבחנה הזאת מופיעה רק במקום אחד, בקרבנות העברות שבפרשת ויקרא (פרקים ד-ה), שם אומר הכתוב "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ונעשה מאחת מהן" (ויקרא ד, ב), הביטוי הזה שבא בפר כהן משיח חוזר על עצמו גם בשאר קרבנות החטא (ראה שם ד, יג, כב, כז, יז; ה, יז). וכך אמרו בספרא (דיבורא דחובה פרשה א, ו): "מצוות ה' - שומע אני עשה ולא תעשה? תלמוד לומר אשר לא תעשינה".

פרשת קרבנות החטא היא בעצם המקום היחיד שהתורה מבדילה במינוח בין מצוות עשה ולא תעשה. לעומת זאת, בנוגע למלקות - אף שלהלכה לוקים רק על לאווין, אין התורה אומרת במפורש כלום. נאמר רק שכשיש ריב בין אנשים, ובתום המשפט מצדיקים את הצדיק שביניהם ומרשיעים את הרשע - אזי אם הוא 'בן הפות' מפילו השופט ומכהו כדי רשעתו (דברים כה, א). למעשה, לולא פירוש חז"ל היינו מבינים לתומנו שמדובר בכלל בסכסוך ממוני בין שני אנשים, שהרי על זה הכתוב מדבר [לפי ההלכה אין שום אופן בעולם שאדם יתחייב מלקות על ידי ריב ממוני, והפסוק מתפרש להלכה באופן שונה לגמרי]. ורק בגלל דרשת סמוכין של 'לא תחטום שור בדישו' הסמוך לעניין זה (שם פסוק ד), קובעת ההלכה שמלקות ניתנות רק על עבירת לא תעשה.

וכי תשגו ולא תעשו

במקום נוסף אחד בלבד נראה שהכתוב מתייחס שוב למושג 'עשה' ולא תעשה, המקום הזה הוא בפרשה שקוראים השבוע, פרשת שלח, שם מופיעה שוב פרשת קרבן חטאת של ציבור ויחיד, ובפתיחתה נאמר "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה... ונעשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה... ושעיר עזים אחד לחטת" (במדבר טו, כב-כד). אולם הלשון כאן מתמיה מאוד, שהרי כידוע לנו קרבן חטאת בא רק על מצוות לא תעשה [להלכה דורשים חז"ל שהעבירה הנידונה כאן היא עבודה זרה, אבל זה לא משנה לענייננו].

(ד, יג-כא) מדברת על עבירת לא תעשה, שאז מביאים פר לחטאת, ואילו פרשה דנן מדברת על ביטול מצוות עשה, ואז מביאים רק שעיר לחטאת, והפר הוא לעולה.

גם לגבי קרבן היחיד שהוא שעירת עזים, המובא בהמשך פרשתנו (במדבר טז, כז-לא), כותב ראב"ע (פסוק כז): "עז בת שנתה - פירוש שעירת עזים, וזה החטא הוא שלא עשו מה שצווה לעשות, והוא שוגג. והנה הוא כמשפט העושה בשגגה מה שצווה שלא לעשות" [כלומר, בקרבן היחיד אין הבדל גדול בין עשה ולא תעשה, כי גם בלא תעשה אפשר להביא שעירה (ויקרא ד, כח)]. וכן כתב בפירושו לויקרא (ד, כא) אודות חטאת ציבור: "ואם ישגו ישראל ולא יעשו אחת ממצוות עשה, יקריבו פר לעולה ושעיר לחטאת".

בפירושו זה פותר ראב"ע שני קשיים נוספים. האחד - לשם מה נכפלה כאן פרשת חטאת ציבור נוספת? והשני - קרבן הציבור כאן [פר לעולה ושעיר לחטאת] אינו אותו הקרבן [פר לחטאת] של פרשת העלם-דבר של ציבור שבויקרא. וגם קרבן היחיד כאן [עז] אינו מתאים בכל פרטיו לנאמר בויקרא [כשבה או שעירה]. לפי פירושו של ראב"ע קשיים אלו מתיישבים מאוד, כי באמת מדובר כאן בעבירה אחרת. ולכן אין כאן כפל ולא סתירה.

חז"ל מיישבים קשיים אלו בכך שהם מעמידים את כל הפרשה בעבודה זרה. אבל פירוש זה דחוק מאוד מצד הפשט, כי הכתוב אומר "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וְקִשָּׁה לַהֲעֵמִיד זֹאת בַּע"ז [ראה רמב"ן שטרח ליישב את פירוש חז"ל לפי הפשט].

שיטתו של ראב"ע בשאר קרבנות החטא

מכיון שעמדנו על שיטתו הייחודית של ראב"ע בקרבן החטאת על מצוות עשה, נעיף מבט גם על חידושי הנוספים במערכת קרבנות העוון, שאינה ידועה כמעט. שיטה זו היא כמובן על פי הפשט ולא להלכה, כפי שהוא עצמו מציין. אולם החשיבות בה היא כדי להבין את הרקע לשיטת חז"ל. שכן בדרך כלל פירושו של ראב"ע צמוד לפשוטו של מקרא, שזו מטרת העל שלו, כפי שהוא מציין בהקדמותיו הארוכות לפירוש התורה.

חטאת על לאו

לדעת ראב"ע כל קרבנות החטאת [כהן משיח, ציבור, נשיא, יחיד הדיוט] אינם מיוחדים דווקא לעבירה שיש עליה כרת. כך הוא כותב בפתיחת פרשיות החטאת בויקרא (ד, ב): "נפש כי תחטא לעשות בשגגה אחת ממצוות לא תעשה שיש עליהם כרת, או מלקות [כלומר, לאווין]. ומלת 'נפש' כלל לישראל ולגר, כי כן כתוב (במדבר טו כז-כט). ואחר כן פרט, והחל מהכהן הגדול, והוא הכהן המשיח".

הווי אומר: פסוק זה המופיע בתחילתו של עניין חטאת כהן משיח, הוא פסוק כללי שמדבר על כל סוגי החוטאים, ועליו אומר ראב"ע שהקרבן בא גם על עברה שאין בה כרת. וכן עולה מפירושו בהמשך לגבי קרבן עולה-זיורד שיובא להלן. וכן כתב בפרשת אחרי מות (ויקרא יז, יד) לגבי אוכל נבלה: "אם בזדון הוא עובר בלאו וילקה, ואם בשגגה יביא חטאת".

כפי שכתבנו, מפירושו של ראב"ע נבין את החידוש של חז"ל; בכל פרשיות החטאת שבויקרא באמת לא מוזכר כלל עניין הכרת [בפרשת שלח מוזכר כרת, אבל שם לדעת חז"ל מדובר דווקא על חטא עבודה זרה]. וחז"ל למדו זאת מן הדרש, כפי שמבאר רש"י וכפי שמבואר בארוכה בספרא כאן.

אשם תלוי על לאו

גם לגבי אשם תלוי משמע מלשון ראב"ע (ויקרא ה, יז) שהוא על כל מצוות לא תעשה, ולא רק על עברה שיש בה כרת: "ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת ממצוות לא תעשה". בעוד שרש"י על אתר מדגיש מיד "העניין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו".

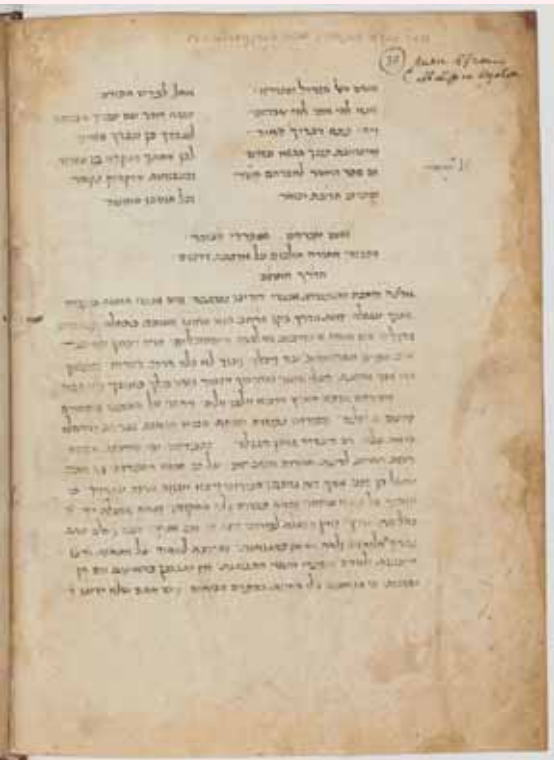
קרבן על הנטמא בשוגג

בפרק ה' (ב-ג) כותבת התורה שהנטמא בשוגג מביא קרבן: "או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דִּבְרֵי טִמָּא או בְּנִבְלַת חַיָּה טִמְאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טִמְאָה או בְּנִבְלַת שְׂרָץ טִמָּא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טִמָּא וְאָשָׁם. או כִּי יֵגַע בְּטִמְאֹת אָדָם לְכָל טִמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ

והוא יָדַע וְאָשָׁם".

הניסוח שפתחנו בו עשוי להטעות, שהרי הנטמא בשוגג - ואפילו במזיד, לא עבר שום עברה [אלא אם כן הוא כהן ונטמא במת]. הקרבן בא לפי ההלכה רק אם הוא נכנס לבית המקדש בטומאה או אכל קדשים בטומאה, כדברי רש"י על אתר: "ולאחר הטומאה הזאת יאכל קדשים או יכנס למקדש, שהוא דבר שזדונו כרת. במסכת שבועות (יד:) נדרש כן. ואשם - באכילת קדש או בביאת מקדש". והרמב"ן מוסיף ומבהיר: "שאין בנגיעת נבלה ושרץ שום חטא, ולא הוזהרו ממנה אפילו הכהנים, אי אפשר שיחייב הכתוב בנגיעתם קרבן. אבל אמר כי כאשר יטמא האדם ונעלם ממנו הטומאה... ויחטא בהעלמה של אחת מאלה, יתחייב להביא קרבן. ובידוע שאין בהעלמת הטומאה חטא זולתי שיאכל קדשים או יבא למקדש... וזה יישוב פשוטן של מקראות בפרשה זו, ולרבותינו בה עוד מדרשים לחזק העניין הזה".

אבל הראב"ע, כדרכו להיצמד לפשוטו של מקרא, כותב "או נפש אשר תגע בנבלת הארבעה הנוכרות [בפרשת שמיני], והם

הקדמת פירוש התורה לראב"ע. כ"י פריז 176

חזיר וחבריו [חיה טמאה]. או בנבלת בהמה טמאה למאכל, כסוס וחמור, ושרץ טמא מהשמונה הנוכרים. ונעלם ממנו ואחר כך ידע, או נגע בזב וטמא מת וזבה ונדה", ואינו מזכיר שכל החטא מתעורר רק אם אכל אחר-כך קודש או נכנס למקדש ועודנו בטומאתו.

ואם נרצה לדחות שראב"ע רק פירש את לשון הכתוב, ומה שאפשר להעמיס בלשון הכתוב נעמיס גם בדברי ראב"ע, הרי שבאים דבריו המפורשים בפרשת שמיני, שם נאמר על החיות והבהמות הטמאות "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח), וכותב על כך ראב"ע "והנה הנוגע בזדון יש עליו מלקות, כי הוא עבר על לא תעשה". והרי לנו שלשיטתו עצם ההיטמאות היא עברה, כפשוטו של מקרא.

הסיבה שראב"ע פירש שם כך ודלא כהלכתא, היא משום שפשוטו של מקרא משמע שעצם הנגיעה אסורה, ולכן נדחק הרמב"ן שם וכותב "אינה אזהרה לאסור לנו הנגיעה, אבל יאמר 'ובנבלתם לא תגעו כי טמאים הם לכם', כלומר לא תגעו בהם בלתי אם טטמאו. והעניין, לומר שיחשוב כל נוגע בהם שהוא טמא, ויזהר מן המקדש ומן הקדשים" [וראה מה שהביא אח"כ מן המדרש שמעמיד פסוק זה בשעת הרגל]. אבל לשיטת ראב"ע עצם הטומאה היא דבר אסור, והנטמא באונס, כגון שנטמא למת בעל כרחו, או שאר הנטמאים מחמת עצמם צריכים להיטהר מיד כשיוכלו. וכל שכן שאדם אסור להיטמא במזיד.

לשיטת ראב"ע מתיישבים ברווח מקראות שמשמע מהם שעצם הטומאה היא עברה, כגון "וְאִם לֹא יִכָּבֵּס וּבָשָׂרוּ לֹא יִדְחֹץ וְנָשָׂא עֹנוֹ" (ויקרא יז, טז; באוכל נבלה וטרפה), או בפרשת פרה "כָּל הַנִּגָּע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמָּא וְנִקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל" (במדבר יט, יג); "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טִמָּא" שם, כ), ואנו צריכים לפרשם שהכוונה "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ואחר כך נכנס למקדש או אכל קודש", דבר שלא הוזכר כלל בכל העניין. אך לשיטת ראב"ע מסתבר שהוא מפרש שעצם הטומאה היא חילול המקדש, אף אם לא נכנס לתוכו בפועל, כי אהל מועד "שָׁכַן אִתְּם בְּתוֹךְ טִמְאָתָם" (ויקרא טז, טז). ועצם מציאותו של אדם טמא במחנה ישראל גורמת לדחיקת רגלי הקדושה. וגם לפי ההלכה יש דין כזה, שהרי מצורע שטומאתו חמורה משתלח חוץ לשלוש מחנות, ומדוע זה? הרי ממילא אין הוא נכנס למקדש. אלא רואים אנו במפורש שגם במעגלים רחבים יותר מפריעה הטומאה. והכלל בזה – המקודש יותר נזהרים עליו יותר: בעזרה כבר לא נכנסים אפילו טמאי מגע, בהר הבית אסורים רק מי שטומאה היוצאה מגופו, ומצורע משתלח חוץ לשלוש מחנות.

לפי דרכו של ראב"ע מתיישבת נקודה נוספת תמוהה מאוד.

מקום המשכן בשילה

יושם לב שהכתוב מזכיר כאן (ויקרא ה, ב) קרבן הבא על טומאה שעל־ידי מגע בנבלת חיה טמאה, בהמה טמאה, ושרץ טמא. וזו תימה גדולה! הרי כל נבלת בעל חיים כל שהוא - חוץ מנבלת עוף טהור – מטמאה במגע. ומדוע מציין הכתוב בפירוט כה רב את כל בעלי החיים הטמאים, שההבדל ביניהם ובין הטהורים הוא רק לגבי איסור אכילה? [ראה מלב"ם, 'הכתב והקבלה', ורד"צ הופמן שעמדו על קושי זה]. אולם לשיטת ראב"ע שמדובר כאן על עצם ההיטמאות, הדברים מתיישבים. שהרי רק על בהמות וחיות טמאות והשרצים הזהיר הכתוב "וּבְנִבְלָתָם לא תֵצְעוּ" (ויקרא יא, ח,מג; דברים יד, ח), אבל אין איסור על מגע נבלת בהמה טהורה, כי טומאתה חמורה פחות.

ולפי זה אפשר אולי להבין מדוע הבהמות והחיות האסורות באכילה מכונות בלשון טומאה, וזו תימה ידועה: הרי בחייהם אינם מקבלים טומאה ואינם מטמאים כלל, ובמותם הם מטמאים כמו בהמות המותרות לאכילה. ומה עניין איסור אכילה לטומאה? ויושם לב ששאר איסורי אכילה כגון ערלה וחמץ בפסח ובשר וחלב וכלאי הכרם אינם מכונים אף פעם בלשון טומאה, הלא דבר הוא! אמנם לפי שיטת ראב"ע באמת טומאתם של או חמורה יותר מאשר בעלי החיים הטהורים. ויש איסור על נגיעה בנבלתם.

ואין להקשות: סוף סוף כיון שנטמא הנוגע – מה ההבדל? כי אנו רואים שיש הבדל דרגה בין הטומאות: חֵלֶב נבלת בהמה

טמאה מטמא כבשרה, אבל חלב הטהורה אינו מטמא, ככתוב "וְחֵלֶב נִבְלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה" (ויקרא ז, כד וברש"י). בהמה טהורה שנשחטה אין בשרה מטמא, ואילו בהמה טמאה שנשחטה בשרה מטמאה. ואף שלעניין כניסה למקדש ואכילת קדשים אין הבדל בין הטומאות, אבל לעניין האיסור להיטמא יש הבדל, ולא הזהירה תורה אלא מנגיעה בנבלת הטמאים, אך בנבלת הטהורים לא הזהירה אלא אמרה רק "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הָיָא לָכֶם לְאֻכְלָהּ - הִנָּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" (ויקרא יא, לט). והרי זה כמו מצורע שאף שהנוגע בו נעשה טמא כמו הנוגע בשאר אבות הטומאות, עדיין טומאתו חמורה יותר והוא מורחק משלוש מחנות.

[ויציין כי בויקרא ז, כא משמע שיש הבדל גם לעניין כרת

דף ראשון של ספר ויקרא מפירוש התורה לראב"ע. כ"י הספריה הלאומית הצרפתית

באכילת קדשים בין נבלת בהמה טהורה לטמאה, ראה ראב"ע לעומת רמב"ן שם, וצ"ע]

קרבן עולה ויורד

לאחר שהביאה התורה את כל דיני החטאת בפרשת ויקרא (פרק ד) עוברת התורה לקרבן חטאת המכונה בלשון חז"ל 'קרבן עולה ויורד'. הוא נקרא כך בגלל שיש בו שלוש דרגות: עשיר מביא קרבן מן הבהמה, עני מביא קרבן מן העוף, ועני שבעניים מביא מנחה.

התורה אומרת שקרבן עולה־ויורד בא על שלושה סוגי עבירות: עדות שקר, טומאת מקדש, והנשבע לשקר. והנה ראב"ע (ויקרא ה, ד-ה) אומר כאן את המשפט המפתיע הבא: "וטעם להזכיר אלה [שלוש העברות הנ"ל], שהוא חייב להודות [להתוודות, ככתוב שם 'וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיָּהּ'], ועל האחרות שהן מצות לא תעשה לא יתוודה לפני הכהן, והקרבן אחד". הדברים נראים תמוהים בתכלית! הרי הקרבן שונה לגמרי מקרבן החטאת הרגיל שאין בו דין עולה ויורד, וכיצד יכול ראב"ע לומר שההבדל בין השלוש האלו ובין שאר העברות הוא רק לעניין הווידוי? זאת ועוד: הרי קרבן חטאת בא רק על עברות שיש בהן כרת, ואילו שתיים מתוך שלוש העברות האלו [שבועת עדות ושבועת ביטוי] אין בהם כרת. ולשיטת ראב"ע שנתבארה לעיל - גם העברה השלישית אין בה כרת, כי לשיטתו עצם טומאת נבלת בהמה־טמאה ושרץ יש בה לאו, אף שוודאי אין בה מלקות.

אלא שהיא הנותנת! ראב"ע לשיטתו שקרבן בא על כל עברת לא תעשה, גם אלו שאין עליהן כרת, לפיכך עברות אלו אינן מיוחדות לעניין חיוב הקרבן. והוא כנראה מפרש שפסוק "וְאִם לא תִגְיַע יְדוֹ דִּי שָׁה" (ויקרא ה, ז) אינו קשור בדווקא לשלושה קרבנות אלו אלא הוא מוסב על פרשת חטאת היחיד שמתחילה בפרק ד' (כז), והכול הוא המשך ישיר שלה. רק שהתורה פירטה בתחילת פרק ה' שלוש עברות שיש עליהם גם חיוב וידוי, ואחר כך מוסיפה התורה שכל אדם שחייב קרבן חטאת כל שהוא, ואין ידו משגת להביא קרבן בהמה, יביא קרבן מן העוף, ואם גם לזה אין ידו משגת יביא מנחה.

אבל להלכה כמובן זה דין מיוחד לשלוש העברות האלו, ולאידך גיסא - דווקא לעניין הווידוי סוברים חז"ל שאין זה מיוחד לשלוש העברות האלו אלא כל מביא חטאת חייב בווידוי (ראה רמב"ן פסוקים ה-ו 'ועל דרך הפשט').

אשם תלוי

לאחר פרשיות החטאת מביאה התורה את דין קרבן האשם שבא בדיוק על אותן עברות שהחטאת באה עליה, וכלשון הכתוב "וְאִם נִפְשׁ כִּי תִחָטָא וְעָשְׂתָהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לא תַעֲשֶׂינָהּ ולא יָדַע וְאָשָׁם וְנָשָׂא עֹנֹו" (ויקרא ה, יז), אלא שהוא מביא אֵיל

ולא כבשה. מהו ההבדל בין חטאת לאשם? חז"ל פירשו שאשם זה בא על הספק, כגון שעמדו לפני אדם שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע מה אכל. ראב"ע מביא פירוש זה בשם יש אומרים, אבל לאחר מכן הוא מביא את פירושו שלו: "והנה החטאת, שלא ידע שהוא אסור עד שהודע, והאשם - ידע שהוא אסור ושכח ואחר כן נזכר". לפי ראב"ע בא קרבן אשם על דבר שהייתה לו בו ידיעה בתחילה, ושכח ושוב נזכר - שזו הגדרת קרבן החטאת לפי ההלכה. וחטאת מביאים רק אם מעולם לא ידע לפני החטא. במקרה דנן קשה להבין מה ראה ראב"ע לנסות לפרש באופן אחר, כיון שהפירוש שלו אינו מיישב את הפשט יותר מההלכה.

אשם גזלות

לאחר פרשת אשם תלוי מביאה התורה את דין אשם גזלות, הכולל כמה פרטים, וזה לשון הכתוב (ויקרא ה, כא-כד)

נֶפֶשׁ כִּי תִחָטָא וּמָעַלָה מַעַל בַּה' וְכַחַשׁ בְּעֲמִיתוֹ בַּפֶּקֶדוֹן או בְּתַשׁוּמַת יָד או בַּגָּזֵל או עָשָׂק אֶת עֲמִיתוֹ. או מָצָא אֶבְדָּה וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֹטָא בַּהֲנָה (כא-כב).

וְהִיָּה כִי יִחָטָא וְאָשָׁם וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גָּזַל או אֶת הָעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק או אֶת הַפֶּקֶדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אָתּוּ או אֶת הָאֶבְדָּה אֲשֶׁר מָצָא, או מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשָׁקֶר... (כג-כד).

לפי ההלכה, המשפט 'ונשבע על שקר' מוסב על כל מה שפורט לעיל בשני הפסוקים, אף שהוא נכתב בצמוד לאבדה. כלומר - אדם שגזל או עשק או מצא אבדה של חברו, וכשנתבע על זה הכחיש ונשבע לשקר, או ורק אז חייב אשם גזלות. אך לפי זה צריך ביאור הקטע השני (פסוקים כג-כד) המפרט 'הגזלה או העושק או הפקדון או האבדה או מכל אשר ישבע עליו לשקר' [ועיין ר"י בכור שור שמפרש שנכתב 'או מכל' כדי להביא תשומת יד (ראה פסוק כא) שלא נזכרה כאן].

לכן מפרש ראב"ע (פסוק כב) שאת המשפט 'ונשבע על שקר' שבפסוק כ"ב יש לקרוא גם כמו "או נשבע על שקר", והיא ו"ו החילוק כדוגמת הרבה מקראות שבתורה, והמפורסם בהם הוא "אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" (ויקרא כ, ט) שהכוונה אביו או אמו (ראה ב"מ צד:). הכתוב אומר אפוא שני דינים: אם אדם גוזל או עושק את חברו ביד חזקה, הוא חייב אשם גזלות, גם אם לא נשבע על שקר. ובנוסף לזה - אם תבעוהו ממון והכחיש ונשבע על שקר - חייב גם כן אשם גזלות, כי גם זה סוג של גזל, שהרי אם לא היה מתברר שִׁקְרוּ לא היה חברו יכול להוציא ממנו הממון. כדעת ראב"ע עולה גם כן מתרגום רס"ג, שכותב כאן "או מכל - או מזולת אלה".

למעשה גם לשון פסוק כב מוכיח לפי פשוטו כביאור ראב"ע, שהרי הוא כותב "או מָצָא אֶבְדָּה וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֹטָא בַּהֲנָה" (ויקרא ה, כב). משפט זה אינו מובן לפי הפירוש הרגיל, שהרי 'ונשבע על שקר' מוסב על שלפניו, על גזל ועושק ותשומת יד ואבדה. ואילו 'על אחת מכל אשר אשר יעשה' נשמע שבא הכתוב להוסיף דבר שלא הוזכר עדיין. ואכן הספרא כאן דורש לשון זה על סוגי רמאות הבולטות לעין, כגון המערב מים ביין וכדומה. אבל כיצד מבארים את הלשון לפי הפשט? את הקושי הזה נראה שבא רש"י ליישב, אלא שדבריו באו סתומים וצריכים פירוש:

וכחש בה – שכפר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה, ולישבע על שקר בכפירת ממון.

ומפרש רבי אליהו מזרחי, גדול מפרשיו של רש"י:

פירוש: קרא ד'על אחת מכל' אינו דבק עם מה שאחריו, לומר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה, דמה צורך להאריך בכל זה? רק הוא מקרא קצר וחסר מילת 'אלה', כאילו אמר 'על אחת מכל אלו', והם הנזכרים לעיל [גזל ועושק וכו'], ופירוש 'אשר יעשה האדם לחטוא בהנה' היא מילתא באנפי נפשה, שהכתוב רצה להודיע שאין זה זר שיכפור האדם ממון חברו וישבע לשקר כי זה העניין נהוג.

אמנם לפי שיטת ראב"ע אתי שפיר, והמשפט הזה מקביל למשפט "או מכל אשר ישבע עליו לשקר" שבפסוק כ"ד. ובאמת הוא עניין אחר ואינו מוסב על הפרטים שלפניו. הדוחק היחיד לפי ראב"ע הוא הצורך לפרש את 'ונשבע' כ'או נשבע'.

לסיכום: לראב"ע שיטה ייחודית בדיני קרבנות החטא המפורטים בעיקר בפרשת ויקרא, וחלקם בפרשתנו. פירטנו את העיקריים והגדולים שבהם, ויש עוד הבדלים בפרטים, שלא נוכל לדון בהם מחמת קוצר היריעה. ישמע חכם ויוסף לקח.

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיק הדורות

משה אהרן אויש

הגאון רבי מאיר אייזנשטאט זצוק"ל
המהר"ם א"ש בעל ה'פנים מאירות'
כ"ז סיון תק"ד

ברכת הש"ך

מספרים שבשנות ת"ח ת"ט שהיו גזירות רבות על בני ישראל, הוכרח הש"ך להימלט על נפשו מאימת הרשעים. והנה אחותו של הש"ך גם היא ברחה מבית אביה, והגיעה לביתו של גביר אחד שהכניסה לביתו והייתה לו למשרתת, והש"ך בבואו לאותה עיר גם הוא התאכסן בבית אותו גביר, והש"ך התיישב ללמוד בהתמדה בקול נעים כדרכו בקודש. והנה שמעו שבחדר השני המשרתת בוכה, וכשנשאלה לפשר בכיה השיבה שבבית אביה היה אחיה רבי שבתי לומד בהתמדה בקול נעים, וכיון שקולו של מתמיד זה דומה לקולו של אחיה נזכרה מאחיה רבי שבתי שאינה יודעת היכן הוא ומה עלה בגורלו, ואמרה להגביר את שמו של אחיה, ולבסוף נודע שאכן אותו מתמיד שנמצא בבית הוא אחיה רבי שבתי. והש"ך בירך אותה באותה שעה שתזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, ויאירו את העולם בתורתם. וזכתה שנכדה הוא הגה"ק רבי מאיר זי"ע בעמח"ס שאלות ותשובות פנים מאירות.

"שיחות מלוח מלכה", להגר"נגשטטר זצוק"ל, ח"ב, עמ' קצד

בגדי לבנים בשבת

ואם אחד מני אלף רוצה לומר אקיים דברי המקובלים שכתבו שמצוה לילך במלבושים לבנים בשבת, אין לך יוהרא גדולה מזו, וראוי לנדותו, אם לא שהוא מפורסם בחסידות וכל מעשיו לשם שמים... בר מכל דין, אומר אני דאפשר שבעיתים הללו אין כאן מצוה בלבישת לבנים, דאמרינן בנדה בני אל תקברני לא בכלים שחורים ולא בכלים לבנים שמא לא אוכה ואהיה כחתן בין אבלים. והמקובלים לא דיברו אלא בימיהם שלא היו לובשי שחורים, מה שאין כן במדינתנו הוי' כחתן בין אבלים... ועוד בדורות הללו יש לחוש לזחוחי לב, ובפרט בזמנינו בעו"ה תחתונים למעלה עומדים במקום גדולים ונתקבלו בקהילות גדולות על ידי שררות וכספים המכחישים, ומיד רוצים לדמות לאותם גדולים שהיו מימי קדם שהיו מפורסמים לחסידי וקדושי עליון, שכל מעשיהם היו לשם שמים והיו לובשים בגדי לבן. לא כן עתה שנתרבו יהודי לב כל אחד ואומר גדול וחסידי אני, ע"כ אהבי ידידי ראוי להיות מכת הצנועים והצנע לכת וכל הלכבות דורש ה' יחד ולדעתי יצא שכרו בהפסדו.

"שו"ת פנים מאירות" ח"ב סי' קנב

תפילה נגד המוסרים

סיפר הג"ר מרדכי שלזינגר יפה אב"ד בת"א, שכיהן כרבה האחרון של קהילת אייזנשטאט. לאחר שחזר בעל ה'פנים מאירות' לעירו ממקום גלות בפולין, הוא חיבר תפילת יהי רצון מיוחדת כנגד המלשינים והמוסרים. תפילה זו נאמרה בבית הכנסת שבאייזנשטאט בימים שני וחמישי לאחר קריאת התורה, ביחד עם התפילות יהי רצון הנאמרות בימים אלה. תפילה זו נאמרה באייזנשטאט עד חורבן יהדות אירופה בימי מלחמת העולם השנייה. "יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתעקר ותשבר את כל שורש פורה ראש ולענה בישראל, ולא יהיה פורץ ברחובותינו, הם המוסרים והמזיקים את ישראל בלשונם, והמהרסים מעמדי ומצבי הקהילות ומעירים את אחיהם להתגולל עליהם ולהפילם. הקב"ה יציל את ישראל מידם, והחטאים והפושעים האלה יכרית הארץ זכרם, ויבדילם ה' לרעה מכל שבטי ישראל ולא יהיה להם חלק באלקי ישראל ולא יהיה להם לא נין ונכד ושאר בישראל, רק יימחה שמם מתחת השמים. ועמך ישראל הנקיים מחטא זה ושומרים את פיהם ולשונם ופורשים את עצמם מן הרשעים האלה ומרחיקים אותם, מעונה אלהי קדם ישמרם שלא ייצא מהם פורץ וחוטא עד סוף כל הדורות ויזכו לראות בנחמות ישראל ובתשועתם ונאמר אמן."

"בדרך עץ החיים", להר"י מלצר, ח"א

עמ' 40

הלכתא

אקטואליה הלכתית

יקותיאל יהודה גנזל

אזעקה באמצע התפילה

שאלה שנולדה בימי בין המטחים בחודש החולף כשמתפלל לא ידע כיצד עליו לנהוג כשאזעקה נשמעת ועודו עומד בתפילתו ומה חידושו ההלכתי המיטלטל של ראש הישיבה!?

הוא מתגורר באחד האזורים שהיו מועדים לפורענות בתקופה האחרונה - תקופת הטילים שיצאו מהגומחות העזתיות ורישתו את שמי ארץ הקודש, כשאצבע אלוקים המתגלמת ב'כיפת ברזל', עצרה את הטילים ואת ההרס הצפוי והצילה את העם היהודי בארץ הקודש. והיה כל הנשאר בציון, לפליטה. הוא עמד באמצע תפילת העמידה שעה שצופר האזעקה החל לצפור בקול גדול, קורא לכולם למהר אל המקלטים ואל החדרים המוגנים, להתגונן מפני המטח התורן. הוא לא ידע מה עליו לעשות -

האם יעקור את רגליו באמצע תפילתו וימהר אל החדר האטום או שמא ימשיך להתפלל ויסמוך על קדושת התפילה והגנת המצווה!?

פעם אחת הוא עקר את רגליו באמצע התפילה, בתפילה שלאחר מכן, כששוב זעקה האזעקה, הוא ניסה לכוון בכל מוחו, עד שהגיע רעש הרקטה שלא צלחה את היירות והרעידה את כותלי בית המדרש - למרות שהיא נפלה בשטח פתוח, במרחק מה.

רועד כעלה נידף הוא פנה לשאול את פי הרב כדת מה יעשה להבא.

התשובה ההלכתית:

הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א, פסק בהחלטיות רבה: גם אם אתה עומד באמצע 'שמונה עשרה', עליך לעקור את רגליך ולמהר אל מרחב מוגן, מתוך מקסום ההשתדלות להתגונן מפני המטח הנוכחי. ונשמרתם מאוד לנפשותיכם.

בהוסיפו, שלא משלו יצא פסק הלכה זה אלא מפיו של מרן הגאון ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל יצאה ההוראה בהורותו שבעת שנשמעת אזעקה, יש למהר אל המרחב המוגן - גם אם עומדים בעיצומה של תפילת העמידה. "שאלתי את ראש הישיבה זצוק"ל", מוסיף הגרי"א דינר, "הלא דין מפורש הוא ש'אפילו נחש כרוך על עקבו' לא יפסיק את תפילתו, מאחר ורוב הנחשים אינם ממיתים. ולכאורה גם לגבי הטילים הדין זהה, כי הלא רוב הטילים אינם פוגעים ואינם ממיתים, ולכאורה גם בעת הישמע האזעקה, יש להמשיך בתפילה?"

השיבו מרן הגראי"ל זצוק"ל תשובה מיטלטלת (והיא מטלטלת עוד יותר כשרואים שהוא ביסס עליה הלכה פסוקה, למרות היותו המדקדק הגדול בענינים):

"הטילים אינם דומים אל הנחשים. רוב הנחשים אמנם אינם ממיתים. אבל בדרך הטבע כל טיל וטיל יש בכוחו להמית ולגרום נזק רב. וכל טיל שאינו נופל ואינו גורם להרס - הוא נס גדול לכשעצמו!"

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

הכסף האמיתי

"אתה חושב שהיהודי, שמשון, נאמן לך, שהוא מגן על ה'אינטרסים' שלך, אבל האמת היא הפוכה. האיש נוכל. מוליך אותך באף, עושה בך כרצונו. משתמש בך לטובתו האישית. למה אתה מתכוון?" שאל הקיסר בחשדנות. הוא ידע על האיבה האישית של הבישוף כלפי החכם היהודי ולא התכוון ליפול בקלות בפח.

"כמה כסף נראה לך שיש ליהודי, שמשון?" המלך כיווץ את מצחו, היטיב את הכתר המוזהב על ראשו. "אני מעריך שהונו נע בסביבות המאה – מאתיים אלף מארקים, זה מה שהוא משרד סביבו." "כך בדיק גם אני חשבתי" צהלו פני השפיפון הערמומי, "זה תמיד הרושם שהיהודי משרה סביבו, הוא גורם לכולם לחשוב שהוא לא עשיר כה גדול. שהוא 'שווה' מאה מאתיים אלף, שלוש מאות לכל היותר.

"עד שהצלחתי לשים את ידי על הפנקסים שלו..."

"ומה ראית בפנקסים?" נדרך המלך בסקרנות.

"אדוני המלך, לשר היהודי שמסתובב בארמונו יש כמה מיליוני מארקים אוסטריים במזומן, וזה חוץ מרכוש וקרקעות בשווי של עוד כמה מיליונים, מדובר במולטי מיליונר". עיניו של המלך ליאופולד נקדעו לרווחה. הוא לא תיאר לעצמו מעולם שידידו רבי שמשון עשיר כה גדול.

"אם אתה מקשיב לעצתי" המשיך הנחש להכות בברזל בעודו חם, "אם ברצונך לדעת אחת ולתמיד אם השר היהודי נאמן אליך, או לא, תקרא לו מחר בבוקר, תשאל אותו בכמה נאמד הונו האיש, אם הוא יאמר לך את האמת, מצוין, אם הוא ישקר? אז תדע לך שהאיש 'מסובב' אותך על אצבעו הקטנה מאז ומתמיד, הוא מנצל את טובך ופתיחותך כלפיו".

"ומה אעשה אם אגלה שאתה צודק, שהאיש מוליך אותי בכחש, משיב לי רעה תחת טובה?" רטטו נחיריו של ליאופולד בחרי אף.

"פשוט מאוד" השתדל הבישוף לחנוק את התלהבותו, "תן עוד הלילה הוראה למסיקי הכבשן, בפאתי העיר, כי מחר, עם שחר, יבעירו את האש בכבשן בכל עוצמתה, בטמפרטורת המקסימום, והיה אם היהודי יימצא בבוקר שקרן? תצווה לזרוק אותו לכבשן הבוער, היהודי ייעלם תוך שניות, מבלי לעורר רעש, בלי להשאיר עקבות, איש לא יידע על כך, וחסל".

עם אור ראשון נשמעו דפיקות נוקשות בביתו של השר רבי שמשון. הוא זינק ממיטתו, נטל את ידי ונדהם לגלות את שליחי המלך בפתח. "בוא בדחיפות לארמונו, המלך מחכה לך".

המלך ישב בכורסתו, עטוף בחלוק בית מלכותי, אותות שינה עוד ניכרו בפניו. טון דיבורו לא היה הכי ידידותי בעולם.

"אמור לי, שמשון, מעולם לא יצא לי לשאול אותך, כמה כסף יש לך?"

"מה?" נדהם רבי שמשון, מתקשה להבין את השאלה.

"אני שואל כמה כסף יש לך, כמה הונך האיש? פשוט מאוד. תענה לי".

הוא הרחרר כמה רגעים, ואחר כך נקב בסכום נכבד של כמה עשרות אלפי מארקים אוסטריים.

אבני המרצפות הווינאיות נגמעו תחת עקבות נעליו. רוח טרייה של שחרית בידרה קלות את זקנו המרשים, הוא צעד במהירות, חוצה ביעף עוד 'שטראסה', עוד רחוב, כמעט רץ, כאדם שממהר לקיים פקודה, ולא סתם, אלא כזו שיצאה לפני דקות ספורות מפיו של המלך, ליאופולד קיסר אוסטריה בעצמו.

תחושה מוזרה קיננה בלבו. כבר שנים רבות שהוא, השר, הגאון הצדיק רבי שמשון ורטהיימר, זוכה לקרבה אישית אצל הקיסר האוסטרי. הוא נקרא אל הארמון על בסיס יומיומי כמעט, להתייעצויות דחופות מהרגע להרגע. אבל בשעה כזו, 'על הבוקר', קצת אחרי נץ החמה? כזאת לא הייתה לו.

הוא מעולם לא הוזמן אל המלך, ועוד בבהילות דחופה שכזו, בשעה הזו. ולשם מה? כלום מלחמת עולם עומדת לפרוץ בכל רגע? לא. מה שהטריד את המלך האוסטרי בשעת בוקר מוקדמת שכזו היה משהו אחר לגמרי.

תקופתו של הגאון הצדיק רבי שמשון ורטהיימר זצ"ל כשר האוצר של המלך האוסטרי, ליאופולד, לפני כשלוש מאות שנה, הייתה אחת היפות שידעו יהודי הממלכה האוסטרית. המלך שהיה חכם דיו להכיר בפקחותו הגאונית של שרו היהודי, לא היסס להפקיד בידי את הסודות הרגישים ביותר בממלכה והעריכו עד אין קץ.

היהודים ידעו ש'אח' להם בבית המלך, על כל צרה שלא תבוא תמיד יש להם את רבי שמשון שיוכל ללחוש על אוזן המלך, להמתיק את הגזירה, להקל את מצבם של היהודים.

מי שמאוד לא שבע נחת, בלשון המעטה, מהמצב היה הבישוף הווינאי, לודוויג קולוניטל, שונא ישראל מושבע שיחסיו המופלאים של המלך עם היהודי איימו להוציאו מדעתו. בכל פעם שהמלך ציטט בהערכה את עצותיו של רבי שמשון, פרצופו של הבישוף התעוות אוטומטית משנאה.

שנים רבות מנסה הבישוף לערוך חקירות סמויות מאחורי גבו של השר היהודי, רובן מתמקדות במקורות הונו הרב של רבי שמשון שכידוע, זכה לשני שולחנות, לתורה ולגדולה. הבישוף היה בטוח שכאן מסתתר הסוד הגדול, והוא השקיע את כל המאמצים בנקודה הזו.

ב'מבצע' חשאי עלום שלא היה מבייש גופי ביון מפורסמים, עלה בידו של הבישוף 'לשלוף' את פנקסי ההכנסות האישיים, האותנטיים, של רבי שמשון, אלא שדווקא כאן הוא נחל כישלון, ההשקעה הגדולה הייתה לשווא. מתוך הפנקסים התברר שרבי שמשון לא הסתיר דבר מרשויות החוק, כל פרוטה שנכנסה לכיסו תועדה ונרשמה כראוי, הכול היה צח כשלג.

אך הבישוף לא הרים ידיים. פרט אחד בכל זאת התברר לו מהפנקסים שגנב, והוא התכוון לנצל אותו עד תום.

כמה שהוא חשב שרבי שמשון עשיר, מהפנקסים התברר שעושרו גדול עשרת מונים. הקנאה בערה בו כאש. "אני מתגורר לי בחדרון חשוך בכנסייה, בעוד שהיהודי הזה טובל בנהרות של כסף".

הוא חיכה לשעת הכושר בו יוכל 'לזרוק' את פרט המידע היקר הזה, כבדרך אגב, באוזני המלך. והרגע הזה לא איחר לבוא. במהלך שיחה ידידותית של המלך והבישוף, בשעת בין ערביים, בארמון המלכותי. האווירה הייתה רגועה, המלך היה קשוב דיו כשהבישוף הטיל את הפצצה לחלל החדר.

הגאון הצדיק רבי שמשון ורטהיימר זצ"ל

למקום ההריגה, לא יכול לוותר על התענוג הגדול, לראות את היהודי מת. מרחוק הבחין בלהבות הכבשן הענקיות בוערות בשיאן.

הוא חיכך את ידיו בשביעות רצון, התכנית הצליחה מעל המשוער.

"נו, האם ביצעת את מה שהמלך הורה לך?" ניגש מדושן עונג אל מנהל הכבשן, רק כדי לוודא שהיהודי אכן מבוער מן העולם.

זוג ידי פלדה אחזו בו, עוד בטרם הבין מה קורה החל להיגרר אל לוע הכבשן הבווער. "אתה טועה" הצטווה הבישוף, "זו טעות, זה לא אני, זה היהודי, רק באתי לשאול אם..." המילים האחרונות שלו נבלעו בלשונות האש הענקיות שהשמידו וביערו את שונא היהודים והפכוהו לאפר תוך דקות. מה שהוא זמם לעשות לרבי שמשון – אירע לו בעצמו. צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו. בשעת ערב, לאחר שהסתיימה סעודת הברית, הגיע רבי שמשון אל הכבשן ניגש אל המנהל ושאל "האם ביצעת את מה שהמלך הורה?"

המנהל שהכיר את רבי שמשון, שר האוצר, השיב לו בכבוד "כן, שרפנו את הבישוף לודוויג כפי שהורה המלך".

רבי שמשון השתומם, לא היה לו מושג שזו הוראת המלך. הוא יצא חיש לעבר הארמון כדי למסור למלך שביצע את שליחותו, בדרך עצר לרגע בביתו ושם הוא שמע על עוד דבר מוזר, "היום בבוקר שלח המלך את שליחיו לעקל את כל כספך, כל הניירות והמסמכים, הכול הובא לארמון המלך". בתחושה משונה מיהר רבי שמשון חיש לארמון. המלך ליאופולד נאחו בעתה למראה היהודי צועד לתוך ארמונו, האיש שחזר מן המתים. "עשית את שליחותך?" קרא לעברו בקול נרעד.

"כן, אני חוזר עכשיו מהכבשן" השיב רבי שמשון לפי תומו, "הבישוף הוצא להורג בשריפה בדיוק כפי שציווית".

"הבישוף?!"... תדהמה מוחלטת נשפכה על פני המלך. לקחו לו דקות ארוכות כדי להבין כיצד קרה המהפך השמימי שהציל את היהודי ממוות וכילה את הבישוף המרושע.

"אדוני המלך" כחכך רבי שמשון בגרונו, כשוך הסערה, "רציתי רק לשאול מה פשר ה'עיקול' שהושם על כספי, במה חטאתי?"

"למה לא אמרת לי את הסכום האמתי של הונך?" תקע בו המלך מבט חודר. "אתה הרי עשיר הרבה יותר גדול".

"אדוני המלך" הסביר רבי שמשון, "הכסף שרשום על שמי בניירות, בפנקסים, הוא לא באמת שלי. נכון, אני הרווחתי אותו ביושר, אבל ברגע אחד אפשר לקחת אותו ממני. הנה, עובדה, רק הבוקר הורה המלך לעקל את כל כספי ומה נשאר לי ממנו? מאומה.

"הסכום בו נקבתי, במענה לשאלתך הבוקר, הוא הסכום אותו חילקתי לצדקה מעודי, הכסף הזה הוא באמת שלי! אותו לא יוכל איש לקחת ממני, אפילו לא הקיסר בכבודו ובעצמו. הזכות הזו של הצדקה שנתתי תעמוד לי לעולמי עד, היא תלווה אותי גם בעולם הבא, זה באמת הכסף שלי!".

"כמה שהערכת אותך, לא ידעתי כמה עלי באמת להעריך אותך" מלמל הקיסר האוסטרי בעיניים מושפלות למשמע תשובתו החדה והנוקבת של שרו היהודי, שכבודו ומעמדו התייקרו בעיניו בכפל כפליים בעקבות הסיפור הנורא הזה.

מקור: "סיפורי יעקב" להרה"ח רבי יעקב סופר מדאבראמיל, הוסיאטין תרס"ד.

המלך הנהן בראשו קלות, שומר על איפוק מושלם, אך תשובתו של רבי שמשון העלתה את הדם לראשו. הסכום בו נקב היהודי היה בערך עשירית, עשר אחוז מעושרו האמיתי שהשתקף בפנקסיו. כעבור רגע פנה אליו שוב המלך, כמחליף עניין, "הקשב היטב, יש לי שליחות דחופה עבורך, היא חייבת להתבצע תוך דקות ספורות, עכשיו ומיד, ללא שום דחייה".

"לך עכשיו ומיד לכבשן המלכותי שבפאתי העיר, גש למנהל המקום ושאל אותו את המילים האלו בדיוק 'האם ביצעת את מה שהמלך אמר לך', לאחר מכן שוב הנה ותאמר לי מה הוא ענה לך". "לשירותך המלך, תמיד" קד רבי שמשון בראשו ויצא מן הארמון לבצע את השליחות. הוא לא ידע כמובן ש'האם ביצעת את מה שהמלך אמר לך' היא בעצם מילת קוד שסוכמה רק אמש, בשעת ליל מאוחרת, בין המלך למנהל הכבשן, בתיווכו האדיב של הבישוף לודוויג שסגר את הפרטים הקטנים.

"אם יגיע אליך מחר בבוקר אדם כלשהו, לא משנה מי, וישאל אותך אם ביצעת מה שאמרתי לך" אמר המלך למנהל הכבשן, "תפוס אותו בכוח, אל תתייחס לאף מילה שהוא יאמר לך, הוא יזעק שזו טעות, שהמלך הוא ידידו האישי, אבל אתה אל תקשיב לו, קשור אותו וזרוק אותו לתוך הכבשן הבווער".

צועד לו רבי שמשון ברחובות ווינה המתעוררים לחיים, כשאינו מעלה בדעתו שזו דרכו האחרונה, הוא צועד - רץ אל מותו האכזרי והנורא.

"סליחה" מגיעה לאוזניו קריאה. הוא ממשיך לצעוד, אין ברירה, המלך ציווה לא להתעכב בשום אופן.

"סליחה, רבינו שמשון" משיגה אותו הקריאה, בלית ברירה הוא מסתובב לרגע, מסמן בידיו שהוא לא יכול לעצור. כשהוא הסתובב הוא גילה יהודי לא צעיר, לא מוכר.

"נולד לנו בן לפני משונה ימים" סיפר האיש, "כבודו הרי מוהל מומחה, אולי תסכים להיכנס לביתנו, למול את בננו?"

"חסרים מוהלים בווינה?" עמדו המילים על קצה לשונו.

אלא שבאותו רגע צצה ועלתה במוחו של רבי שמשון תמונת פניו של הגאון המקובל הקדוש רבי נפתלי הכהן כ"ץ, בעל ה'סמיכת חכמים'. "אם אי פעם תצוץ דמותי בזיכרונוך" כך אמר לו רבי נפתלי כ"ץ שנים רבות קודם לכן, בנסיבות מסוימות, "ובדיוק באותה שעה תזדמן לך מצוה, אל תחמיץ את המצוה, אל תדחה אותה בשום אופן".

התזמון הפלאי הזה גורם לרבי שמשון לשנות את מסלולו, לעבור על ציוויי המפורש של המלך – כשהוא יודע שהדבר עלול לעלות לו ביוקר, להיכנס אל ביתו של היהודי ולגלות שעוד ארוכה הדרך לברית... התינוק אמנם ישנו ב"ה, אבל אין מניין יהודים, אין צרכי סעודה, אין כמעט כלום בבית. רבי שמשון התגייס למצוה כל כולו, טרח והתרוצץ עד שהעמיד את כל צרכי הברית. היה זה יום ארוך, כשהוא סיים את הברית השמש כבר נטתה לשקוע.

ובינתיים, בחדרו בכנסייה מסתובב הבישוף בדריכות. לפי כל החישובים שלו שנוא נפשו היהודי כבר אמור להיות בשעה זו שקיק של אפר. בשלב מסוים הוא לא יכול עוד להתאפק ויוצא בעצמו

פסיפס

דמויות ♦ שיחות ♦ עבר

שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

המקום: ווארשא, פולין.
הזמן: תרפ"ד.

ובלבד שלא ייכשלו בחטא ה'מרגלים'

בשנת תרפ"ד, בדרכו חזרה ממעמד הנחת אבן הפינה לשיבת חכמי לובלין שהתקיימה ביום ל"ג בעומר, נסע הרבי הקדוש ר' ישראל מטשורטקוב זי"ע לביקור בבית מחותנו, הרבי הקדוש רבי מרדכי יוסף טווערסקי מזלאטיפולי זי"ע, שהתגורר בעיר הבירה ווארשא. פגישתם של שני הצדיקים הייתה מעמד רב רושם, פמליה גדולה של נכבדים וחשובים התכנסה באותו הזדמנות במעונו של המארח, הרבי מזלאטיפולי. אף חתנו הגדול הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין הי"ד נכח באותו מעמד. שיחת הצדיקים עסקה, בין היתר, בעניין העלייה לארץ ישראל שהייתה אז נושא בוער בגולת אירופה.

כאשר נשאל הרבי מטשורטקוב לדעתו בנידון, נענה ואמר: דעתי היא כי יש שלשה סוגי אנשים היכולים לעלות לא"י, מי שטרם הקים משפחה (ב) מי שהוא בעל מקצוע (ג) מי שהוא בעל הון והוא מוכן לסבול את ייסורי ארץ ישראל, לאלו ראוי לעלות ארצה.

"אבל" הוסיף הרבי שנודע באהבתו הגדולה לארץ ישראל, "אלו שאינם נכללים בשלשת הסוגים הללו והם מטופלים בילדים, ונוסעים לא"י, והמצב שם עדיין אינו טוב, ואינם יכולים לקבל ייסורי ארץ ישראל באהבה מפני בני ביתם התלויים בהם, הרי סופם לחזור שוב לגולה וח"ו להיכשל בהוצאת דיבה על הארץ ולהיכשל בחטא הגדול של המרגלים שגרמו בכיה לדורות, לכן הנני סובר שאלה אינם עושים טוב, אלא יחכו לעזרת השי"ת".

הילולא דצדיקא

שבת קודש, כ"ה בסיון:

רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול. ג"א תתע"ה.
רבן שמעון בן גמליאל. ג"א תתע"ה.
רבי חנינא סגן הכהנים.

הרה"ק רבי דוב בעריש ב"ר אברהם (מטשכנוב) מביאלע. תרל"ו.
החזן המפורסם ר' יוסף (יוסל'ה) ב"ר רפאל רוזנבלט. תרצ"ב.

הרה"ק רבי משה צבי ב"ר מנחם נחום מטאלנא פילדלפיה. תשל"ב.
הגה"צ רבי ברוך שמעון ב"ר יוסף משה שניאורסון, ראש ישיבת טשעבין. בעל "ברכת שמעון". תשס"א.

יום ראשון, כ"ו בסיון:

התנא רבי יוסי בן קיסמא. ג"א תת"ל.
התנא רבי יונתן בן עוזיאל "תרגום יונתן" ר' אייזיק ב"ר יעקיל מקראקא. תי"ג.
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ב"ר חיים מאיר יחיאל ממוגלניצא. תרל"ח.

הרה"ק רבי לוי יצחק ב"ר יוסף מוזנזון מאוז'יערנא. בעל 'בן יברך ישראל'. תרע"ו.
הגה"ק רבי יהושע ב"ר יוסף בוקסבוים, מגלאנטא. בעל "אור פני יהושע", הי"ד. תש"ד.
הגה"ק רבי יוסף מאיר ב"ר מרדכי טיגערמאן מנייהייזל הי"ד. תש"ד.
הגאון רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד ליפקוביץ, ר"י פוניבז' לצעירים. בעל "מנחת יהודה". תשע"א.

יום שני, כ"ז בסיון:

התנא רבי חנינא בן תרדיון. ג"א תת"ל.
הגאון רבי מאיר ב"ר יצחק אייזנשטאט – מהר"ם א"ש, בעל "פנים מאירות". תק"צ.

יום שלישי, כ"ח בסיון:

הגאון רבי מנחם ב"ר בירך, בעל "זרע ברך". תפ"ט.
הרה"ק רבי משולם פייש ב"ר מרדכי הלוי סג"ל

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות
העיקר שלא ילמד

"דעם יצה"ר ארט ניט א יוד זאל פאסטן, און וויינען, און דאוונען א גאנצען טאג, אבי ניט לערנען"

הגה"צ רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל, בשם מרנא ה'חפץ חיים' זצוק"ל כלומר: "לא איכפת ליצר הרע שיהודי יצום יבכה ויתפלל כל היום כולו, ובלבד שלא ילמד".

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

עדיו לגדולות

המצבה ליד אוהל צדיקי סיגעט

בנו הגדול של הגה"ק בעל ה'עצי חיים' מסיגוט זי"ע, היה הבחור מ' חנני' יו"ט ליפא ז"ל, שנקרא על שם זקנו הגה"ק בעל ה'קדושת יום טוב' מסיגוט זי"ע.

הב' חנניה יום טוב ליפא היה נער מיוחד במינו, גיווני צדקות ופרישות ניכרו בו למרות גילו הצעיר. אביו ה'עצי חיים' מרבה היה להשתעשע עמו ולרוות מלוא חופניים נחת מגאונותו והתמדתו בתורה, כשהוא מועידו לגדולות ונצורות.

הרה"ח ר' חיים צבי יעקובוביץ ז"ל היה מתאר איך הב' ליפא היה מזמר בשולחנו הסתור של אביו, ה'עצי חיים', את הזמר 'אשת חיל' בליל שבת קודש בקול מלא מתיקות וחן. אף הוסיף כי תואר פניו היה דומה להפליא לזיו איקוניו של דודו, הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זי"ע.

אלא שלדאבון לב בגיל שתים עשרה

שנה הגיעה יריעת חייו הקצרה של הב' ליפא ז"ל לקיצה, הוא נסתלק על פני אביו הקדוש אשר התקשה להתאושש מהאבידה הגדולה. "לא היה יום אחד בחייו של האבא, ה'עצי חיים', שהוא לא הפסיק לזכור אותו", כך התבטא אחיו - כ"ק מרן אדמו"ר ה'ברך משה' מסאטמאר זי"ע.

קברו של הב' ליפא נכרה בביה"ח בסיגעט, בסמוך לאוהל צדיקי השושלת, "פה נטמן הבחור החרף וחרוץ נפלא, חנני' יו"ט ליפא בן הגה"ק רבי חיים צבי שליט"א אב"ד דפה"ק, נפטר בעודנו באביו בן י"ב שנים, כ"ג סיון תרע"ו" (על המצבה נחרט כ"ג, אך התאריך המקובל הוא כ"ו סיון, ראה בספר 'משה היה רועה').

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

אם חפץ בנו ה'

רחוב בעיירה הורודוק

ברוב ימות השנה נדד הרה"ק ה'בית אברהם' מסלוצק זי"ע בערים ובעירות ברחבי פולין כשהוא מזכה ומעורר את יהודי הגולה

להחזיק מכספם ביהודי ארץ ישראל. סיפר החסיד המופלא רבי דוד מרדכי מהורודוק ז"ל כשהיה הרבי אצלנו בעיירה, שבת פרשת שלח שנת תרפ"ו, הוא קרא בהתלהבות את קריאת התורה וכשהגיע לפסוק "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת", הרגישו כל הנוכחים בביטחון גמור שתיכף אחרי שבת הולכים אנו ביחד עמו לארצנו הקדושה... (הרה"ח ר' אהרן סורסקי שליט"א, יסוד המעלה)

